

UITVAART
en
ROUW

Inleiding

*Niemand leeft voor zichzelf,
niemand sterft voor zichzelf.
Wij leven en sterven voor God onze Heer:
aan Hem behoren wij toe.
(naar Rom. 14:7-8)*

De kerk spreekt van leven dat sterker is dan de dood. Gedachtig aan het woord van Jezus Christus dat de God van Abraham en de God van Izaak en de God van Jakob niet een God van doden maar van levenden is (Lucas 20:38), belijdt de kerk de opstanding van het vlees en het eeuwige leven. Voor ons is de dood een onoverkomelijke grens, maar wij vertrouwen onze doden toe aan de levende God. Hij is het die Jezus heeft opgewekt uit de dood en wij vertrouwen dat wie gelooft in Hem die in eigen persoon de opstanding en het leven is, zal leven ook al is hij gestorven (Johannes 11:25). In het aangezicht van de dood wil de kerk daarom van leven spreken. Waar een mensenleven ten einde is gegaan, viert de kerk het wonder van Pasen, in de hoop op het eeuwige leven (Titus 1:2).

Pastoraat en liturgie

Vijf dagen kunnen er verlopen tussen overlijden en uitvaart. Dagen die onwezenlijk lijken of waarin de mooiste herinneringen en verhalen tot leven worden gewekt. Vijf dagen waarin de rust weerkeert na een tijd van wachten op de dood of waarin de vragen en de onrust zich vermenigvuldigen. Dagen van intense vreugde om een leven dat geweest is of van onverdraaglijk verdriet om het onverwachte einde van een mensenleven. Aan het sterven kan een periode van ziekte zijn voorafgegaan; de stervende zelf en wie hem of haar omringen, hebben een stervensproces doorgemaakt, dat leidde naar het moment van overlijden. En na de begrafenis of crematie volgt voor de nabestaanden een tijd van rouwen.

Die paar dagen tussen overlijden en uitvaart zijn de kern van een periode in het leven van mensen die intens beleefd wordt. Bij het overlijden van een geliefde worden mensen meer dan ooit op zichzelf teruggeworpen. In de tijd tussen overlijden en uitvaart, in wat daar misschien aan voorafging en wat erop volgt, wordt veel van mensen gevraagd. Zij worden

aangesproken op de essentie van hun mens zijn en op hun geloof.

In deze tijd zal de kerk pastoraal betrokken zijn bij gemeenteleden. Een pastor heeft weet van wat hen overkomt als de dood in hun leven inbreekt. Zij kan hen nabij zijn, woorden zoeken voor wat hen nu overkomt, speuren naar hoop die verder reikt dan de onvermijdelijke dood, bidden en troost geven die de donkerheid van dit moment overstijgt. Zo roept het pastoraat liturgie op. Nabijheid en troost krijgen mede vorm in liturgische handelingen en liturgische taal. Er wordt uit de Schrift gelezen, eventueel avondmaal gevierd en gezegend. Liturgie blijkt pastoraat: de woorden en eventuele handelingen van de uitgeleide troosten en bevestigen Gods trouw over de grenzen van de dood heen.

Kerkelijke uitvaart

In dagen van rouw zoeken leden van de gemeente de nabijheid van de kerk. De gemeente is immers 'gemeenschap der heiligen', zichtbare gestalte van de opgestane Heer met al de zijnen, op heel deze aarde en door alle geslachten. In de nabijheid van de dood kan de kerk haar leden bijstaan in het zoeken naar de troost en de beloften van het evangelie. Waar de kerkelijke gemeenschap kan delen in het verdriet van de nabestaanden, wordt de gemeenschap met Christus zichtbaar, die ons ervan verzekert dat wij 'door de doop in zijn dood met hem begraven zijn om, zoals Christus door de macht van de Vader uit de dood is opgewekt, een nieuw leven te leiden' (Romeinen 6:4).

In de laatste decennia is de overtuiging gegroeid dat de kerk rouwende gemeenteleden niet alleen pastoraal bijstaat in hun verdriet, maar ook samen met hen de begrafenis of crematie van hun doden wil stellen in het licht van de opstanding van Jezus Christus, haar Heer. De Kerkorde rekent dan ook tot de taak van de predikant 'het leiden van (...) diensten van rouwdragen en gedenken' (Ordinantie 3-9).

De nabestaanden die hun dode moeten begraven of laten cremeren vertrouwen bij een kerkelijke uitvaart de leiding van de begrafenis of crematie toe aan de kerk. De kerk treedt dan op als gastvrouw, de uitvaartonderneming is dienstverlenend aanwezig. Dit geldt niet alleen als de uitvaartdienst in de kerk, maar ook als die in een aula plaatsvindt.

Wanneer de gemeente samen met de nabestaanden haar doden begraaft of cremeert, zal vaak een predikant of een kerkelijk werker in de uitvaartdienst voorgaan. De gemeente

kan het leiden van de uitvaart ook aan een ander gemeentelid toevertrouwen. Bij alle uitvaartdiensten wordt de gemeente vertegenwoordigd door een ambtsdrager.

Bij de kerkelijke uitvaart spelen zowel het gedenken van de gestorvene als het vertroosten van de nabestaanden een rol. Familie en vrienden en de kerkelijke gemeente nemen afscheid van iemand uit hun midden. De overledene moet worden losgelaten, maar zij mogen haar of hem in handen geven van de levende God. Daarom gedenken de nabestaanden hun dode, haar leven en sterven, haar vertrouwen en verlangen, haar angst en haar hoop. Zo brengen zij haar of hem ook in Gods gedachtenis. Over het afscheid schijnt het licht van de opstanding van Jezus Christus. Dat evangelie troost ook de nabestaanden met vertrouwen in de toekomst die God schenkt.

De voorganger zal rekening houden met de aard van de kerkelijke betrokkenheid van hen die in de uitvaartdienst aanwezig zijn. Dit kan zich vertalen in taal- en beeldgebruik, de keuze van lezingen en liederen of in de wijze waarop de aanwezigen worden aangesproken.

Nieuwe inzichten

De plaats van de kerk in de samenleving is sinds het verschijnen van *Liturgie in dagen van rouw* in 1987 niet onveranderd gebleven. Onmiskenbaar zijn kerk en geloof steeds meer tot de individuele sfeer gaan behoren. Het is niet meer vanzelfsprekend dat de kerk bij de uitvaart van een gemeentelid betrokken wordt en de nabestaanden zijn lang niet altijd vertrouwd met de rol die de kerk kan spelen bij de uitvaart van een overleden gemeentelid. Los daarvan zijn de actieve betrokkenheid van mensen bij de vormgeving van een uitvaart en het uitvoeren ervan sterk toegenomen. In de hier aangeboden orden en aanwijzingen wordt er dan ook van uitgegaan dat de kerkelijke uitvaart in een samenspel van de nabestaanden en de gemeente in de persoon van de voorganger wordt voorbereid en zal plaatsvinden.

Inmiddels is ook de overtuiging gegroeid dat naast woorden, handelingen een belangrijke plaats verdienen als de kerk haar leden bijstaat wanneer zij hun dode begraven moeten of cremen. Wij worden sprakeloos omdat wij nauwelijks woorden hebben voor wat ons overkomt wanneer de dood inbreekt in een mensenleven. Taal alleen is niet toereikend om de troost van de opstanding van Jezus Christus ter sprake te brengen. Juist dan geven symbolen en rituelen stem aan wat hier en nu

gezegd wil zijn. In de orden en de toelichting worden handreikingen gedaan om het kerkelijk handelen bij de uitvaart van een lid der gemeente gestalte te geven.

Woorden zijn vaak ontoereikend in de nabijheid van de dood, maar juist daarom zullen wij zoeken naar woorden die tenminste het verdriet en de pijn niet zullen verzwijgen en de zekere hoop dat de dood het einde niet is zullen verkondigen. De aangereikte teksten en gebeden kunnen zonder wijzigingen gebruikt worden, door de voorganger worden aangepast aan degenen die zij bij de uitvaart verwacht of dienen als bron van inspiratie voor eigen gebeden en teksten.

In deze uitgave zijn ook orden en teksten opgenomen voor momenten in de tijd voor en na de uitvaart. Tevens vindt men gebeden voor bijzondere situaties.

Bij de uitvaart van een kind kan gebruik gemaakt worden van een van de aangeboden orden van dienst. De gebruikte bewoordingen zullen door de voorganger worden aangepast aan de leeftijd en de situatie. In de orden zijn suggesties voor schriftlezingen opgenomen. Gebeden voor de uitvaart van een kind zijn bij de Keuzeteksten te vinden.

Plaats

Met het liturgisch jaar zal in de meeste gevallen weinig verband gelegd worden. De bijzondere reden waarom de gemeente hier samenkomt, zal de inhoud van de dienst kleuren.

Een kerkelijke uitvaart, hoe sober wellicht ook vormgegeven, vindt bij voorkeur plaats in het kerkgebouw. De kerk is te allen tijde een ruimte om te vieren, een aula of andere plaats van samenkomen moet dat in de korte tijd dat men er bijeenkomt nog worden. Andere bijeenkomsten, in de tijd voor de begrafenis of crematie en in de periode erna, worden in de kerk, bij de nabestaanden thuis, op de begraafplaats of bij het crematorium gehouden.

Drie orden

Voor de uitvaartdienst worden drie orden aangeboden. De eerste is de eenvoudigste en heeft de vorm van een gebedsdienst, de tweede is een dienst van Schrift en Gebed, de derde een dienst van Schrift en Maaltijd. Met het breken van het brood benadrukt de laatste orde dat het de paasgemeente is die hier bijeen is, de ogen geopend voor de aanwezigheid van de Levende. Het vieren van de Maaltijd van de Heer heeft echter in niet elke gemeente zo'n vanzelfsprekende plaats dat er ook

bij een uitvaart Avondmaal gevierd zal worden. Bovendien zal het vaak zo zijn dat er onder hen die zijn samengekomen velen niet vertrouwd zijn met het vieren van de Maaltijd van de Heer. Daarom is er de tweede orde waarin de dankzegging onderdeel van de gebeden is. De eerste orde is gedacht voor situaties waar een sobere bijeenkomst gewenst is.

In schema zien de verschillende orden er als volgt uit:

Orde I Gebedsdienst	Orde II Schrift en Gebed	Orde III Schrift en Maaltijd
<i>IN DE KERK OF DE AULA</i>	<i>IN DE KERK</i>	<i>IN DE KERK</i>
	INTREDE Groet en inleidend woord	INTREDE Groet en inleidend woord Gebed van toena- dering <i>of</i> Bemoediging Gebed van toena- dering
Bemoediging of Openingsvers	Bemoediging Gebed van toena- dering	Bemoediging Gebed van toena- dering
Inleidend woord Psalm of gezang Gebed	Psalm of intredelied	Psalm of intredelied Kyrie <i>of</i> Gedachtenis [Gloria of een andere lofzang]
Gedachtenis Lied	Gedachtenis Lied of muziek	Gedachtenis [Gloria of een andere lofzang]
	Gebed van de dag	Gebed van de dag
	DE HEILIGE SCHRIFT Lezingen (met liederen)	DE HEILIGE SCHRIFT Eerste schriftlezing Antwoordpsalm Tweede schriftlezing
Schriftlezing		Lied
Lied Overdenking	Prediking	Prediking
[Lied]	Lied/instrumentale muziek [Geloofsbelijdenis]	Lied/instrumentale muziek [Geloofsbelijdenis]
	GEBEDEN Dankzegging en voorbede	MAALTIJD VAN DE HEER Dankzegging en voorbede Nodiging Vredegroet Inzameling van de gaven Gebed over de gaven
Dankzegging en voorbede		Tafelgebed

Gebed des Heren
Gemeenschap van
brood en wijn
Dankzegging

Uitgeleide
Lied

Uitgeleide
Lied

Uitgeleide
Lied

BEGRAAFPLAATS
OF CREMATORIUM
[Geloofsbelijdenis]
Gebed des Heren
Zegen(bede)

BEGRAAFPLAATS
OF CREMATORIUM
[Geloofsbelijdenis]
Gebed des Heren
Zegen

BEGRAAFPLAATS
OF CREMATORIUM
[Geloofsbelijdenis]
Gebed des Heren
Zegen

Karakteristiek voor de uitvaart zijn de volgende elementen:

In de *persoonlijke gedachtenis* wordt de gestorvene getekend als mens op deze aarde. Familieleden en vrienden kunnen deze gedachtenis stem geven of door de voorganger laten uitspreken. De persoonlijke gedachtenis wordt onderbroken of besloten met een kyrie of met strofen van een lied.

In *schrijflezing en prediking* laat de voorganger over het leven en sterven van een mens het licht van het evangelie schijnen.

In de *voorbede* zal de dankzegging niet ontbreken, maar zullen ook het verdriet en de pijn voor het aangezicht van God gebracht worden. Er zal verbondenheid uitgesproken worden met de lijdende schepping en met allen die de dood in hun leven ervaren.

In de *Maaltijd van de Heer* zeggen wij de Heer dank voor zijn dood en leven in verbondenheid met wie ons zijn voorgegaan en voegen wij ons in de lofzang voor de troon.

In het *uitgeleide* wordt uitgesproken dat de gemeente de gestorvene uit handen geeft en toevertrouwt aan de eeuwige God.

De uitvaartdienst wordt besloten op de begraafplaats of in het crematorium. Bij de *graflegging* of een *laatste afscheid van de dode* voordat diens lichaam zal worden gecremeerd, wordt het geloof in de opstanding der doden beleden en het gebed des Heren gebeden.

Toelichting

Het volgende overzicht laat zien wanneer en hoe er door de kerk of gemeenteleden kan worden gesproken of gehandeld rond het overlijden. In de eerste kolom worden de verschillende momenten genoemd, die kunnen worden onderscheiden. De tweede kolom geeft aan welke woorden, handelingen, symbolen en ritens bij die momenten worden aangereikt.

Daarna volgt een toelichting op wat in de verschillende orden wordt aangeboden.

MOMENTEN	WOORDEN, HANDELINGEN, SYMBOLEN EN RITEN
Naderende dood	
Als de dood dichtbij is	Schriftlezing Gebed Zegening en zalving van een zieke Maaltijd van de Heer in bijzondere omstandigheden
Afscheid nemen	Schuldbelijdenis Gebed Handoplegging, zegen
Een plotselinge dood Bijzondere omstandigheden	Kruisteken Zegen Gebed
Rond het sterven	
Moment van overlijden	Gebed, Onze Vader
Verzorging van het lichaam	Gebed
Sluiten van de kist Uitdragen uit huis	Gebed Gebed
Tussen dood en uitvaart	
Bekendmaking in de kerk	Gebed Gedachteniskruis, gedachtenisboek

Avondgebed	Kaarsen Gebed Lied Stilte
Nachtwake	Kaarsen Gebed

Uitvaart

Uitvaartdienst	Liturgische kleur Klokgelui Paaskaars, doopkaars Kaarsen Bloemen De plaats van de kist met de gestorvene Schrift en Maaltijd Gebeden Uitgeleide Dalen van de kist in het graf Woorden ten afscheid
----------------	--

Na de uitvaart

Direct na de begrafenis of crematie	Maaltijd
Persoonlijke gedachtenis	Kaarsen Psalm en/of Schriftlezing Gebed Lied Stilte
Bezoek aan de begraafplaats	Gebed
Gedachtenis van de gestorvenen in de kerk	Schriftlezing Lied Namen noemen Kaarsen Gebed
Plaatsen of bijzetten van een asurn	Begeleidende woorden Psalm Gebed

Verstrooien van de as	Begeleidende woorden Gebed
Plaatsen van een grafsteen of bijschrijven van een naam	Begeleidende woorden Psalm Gebed

Naderende dood

Als de dood dichtbij is

Wanneer iemand ernstig ziek is, zal er een moment komen waarop beseft wordt dat de dood dichtbij is. Het kan moeite kosten daarover te spreken. Het sterven ter sprake brengen wordt soms ervaren als capitulatie voor de dood, terwijl men hecht aan het leven en de hoop op herstel nog niet wil opgeven. Een gebed waarin een angstig vermoeden of een eigenlijk zeker weten verwoord wordt, kan de zieke kracht geven om dit laatste deel van de levensweg te aanvaarden.

Bij iemand die ernstig ziek is, kan de behoefte ontstaan de Maaltijd van de Heer te vieren. Samen met een ambtsdrager kan de pastor naar het huis van de zieke komen of in het ziekenhuis of verpleeghuis om zo mogelijk in een kleine kring van familieleden of vrienden brood en wijn te delen. Voor zo'n viering van de Maaltijd van de Heer in bijzondere omstandigheden worden elders in dit dienstboek orden van dienst aangereikt. Er is geen reden om een dergelijke viering uit te stellen tot de zieke op sterven ligt. Er zijn meer omstandigheden waaronder het goed is om de gemeenschap van brood en wij te vieren met mensen die niet in staat zijn naar de kerk te komen. In het aangezicht van de dood de Maaltijd van de Heer vieren kan wel een bijzondere bemoediging onderweg zijn op dit laatste deel van de levensweg van een mens. De zegening en zalving van zieken kan ook in deze levensfase een plaats krijgen. Daarbij geldt evenzeer dat er geen reden is om deze tot dit moment uit te stellen.

Afscheid nemen

Vaak realiseert men zich heel goed dat het leven ten einde loopt. Soms voelt men zich bezwaard omdat in het verleden iets is blijven liggen, niet is uitgesproken of een plaats heeft gekregen. Dan kan een gebed van schuldbelijdenis ruimte geven en vrede brengen (zie hiervoor 'Bediening van de verzoening'). Het gebed zal de afsluiting vormen van een gesprek over wat deze

mens verontrust of bezwaart. Een andere mogelijkheid is dat iemand behoefte heeft om zich in leven en in sterven nadrukkelijk toe te vertrouwen aan de zorg van de eeuwige God.

Waar bewust afscheid wordt genomen van het leven zal de pastor besluiten met het geven van een zegen. Dat kan de Aaronitische zegen zijn (Numeri 6:24-26) of een specifieke zegen 'voor wie sterven gaat'. Soms moet worden volstaan met alleen de zegen te geven.

Een plotselinge dood

Soms komt de dood heel onverwacht. Door een hartstilstand of een (verkeers-)ongeluk wordt een leven abrupt beëindigd, of iemand wordt dood in huis aangetroffen. Wie bij dit overlijden aanwezig is of de gestorvene vindt, zou een kruisteken op het voorhoofd van de dode kunnen tekenen en een zegen kunnen uitspreken.

Rond het sterven

Moment van overlijden

De situaties waarin en de omstandigheden waaronder mensen overlijden, zijn heel verschillend. Wanneer iemand in de beslotenheid van een ziekenhuiskamer of thuis, omringd door familie of vrienden, dit leven verlaat, is er de mogelijkheid om de stilte van de dood als een moment van rust te beleven. Er is tijd om bijeen te zijn, de gestorvene nog even aan te raken, steun te zoeken bij elkaar. Een enkele keer is de pastor of een ander gemeentelid hierbij aanwezig. Dan kan deze het moment van overlijden bevestigen met het uitspreken van een gebed. Natuurlijk kan ook een van de andere aanwezigen voorgaan in gebed of kan gezamenlijk het Onze Vader gebeden worden.

Verzorging van het lichaam

Wanneer nabestaanden het op zich nemen om te helpen bij het afleggen van het lichaam van de gestorvene, kunnen zij hun respectvolle handelen met woorden of een gebed onderstrepen.

Sluiten van de kist, uitdragen

Het sluiten van de kist, nu of later, en het uitdragen van de dode uit huis, op de dag van het overlijden of op de dag van de uitvaart, kan met een gebed worden begeleid.

Tussen dood en uitvaart

Bekendmaking in de kerk

Op de zondag na het overlijden van een gemeentelid gedenkt de gemeente haar of hem in de eredienst. Om de gemeente te informeren over de naam (namen) die in de voorbede zal worden genoemd, worden voorafgaande aan de voorbede de doopnamen, overlijdensdatum (en leeftijd) van de gestorvene genoemd. Moet de begrafenis of crematie nog plaatsvinden, dan kan ook dag en tijd daarvan worden meegedeeld. De gedachtenis vindt plaats in de voorbede en/of het tafelgebed.

Soms heeft een overlijden al zoveel beroering gebracht in de gemeenschap, dat het bekendmaken van dit overlijden in de samenkomst van de gemeente niet kan worden uitgesteld tot de voorbede. Dan wordt de bekendmaking van overlijden voor het begin van de dienst gedaan als laatste van eventuele andere mededelingen. De afkondiging wordt besloten met te zeggen dat wij de naam van de gestorvene straks voor Gods aangezicht zullen gedenken in de voorbede of het tafelgebed.

De naam van de gestorvene kan worden bijgeschreven in een gedachtenisboek dat op een vaste plaats in de kerk ligt, of op een gedachteniskruis dat in de kerk wordt opgehangen. Zo'n kruis blijft in de kerk hangen tot Allerheiligen en wordt daarna aan de nabestaanden meegegeven.

Avondgebed

De nabestaanden van de gestorvene zijn in de dagen tussen overlijden en uitvaart meestal veel bij elkaar. Op allerlei manieren wordt uiting gegeven aan verwarring en verdriet en er wordt veel gesproken over wat de gestorvene heeft betekend voor hen en waar zij haar of zijn aanwezigheid zullen missen. Juist in deze dagen kan er behoefte aan zijn om de eigen gevoelens te overstijgen en woorden van troost en hoop aangereikt te krijgen, die de eigen gedachten doorbreken en in een ander licht zetten. Een liturgische vorm kan daarbij behulpzaam zijn. Al eeuwenlang laten monniken en monialen zich door de getijden uit hun werk roepen om hun doen en laten te relativieren en heel hun wezen te richten op de Eeuwige. Zo kunnen zij die rouwen om de dood van een geliefde zich in hun verdriet richten op God 'die trouw houdt tot in eeuwigheid en niet laat varen de werken van zijn handen'. Het avondgebed zal ook een rustpunt zijn voor de nabestaanden die druk zijn met het regelen van zoveel praktische zaken.

Er worden voorbeelden gegeven van een avondgebed in de dagen tussen overlijden en uitvaart. Een morgen- of middaggebed is aan de hand van deze voorbeelden en met behulp van deel I van *Dienstboek - een proeve* aan te passen.

Een avondgebed kan op een of meerdere avonden een plaats krijgen. Het kan bijvoorbeeld een goede afsluiting zijn van het ontvangen van condoleancebezoek. Familie en vrienden kunnen met elkaar een avondgebed bidden of iemand uit de gemeente vragen, of de pastor, om hen daarin voor te gaan.

Indien mogelijk wordt het avondgebed gebeden op de plaats waar de gestorvene is opgebaard. De aanwezigen zitten of staan in een kring rond de gestorvene. Waar dat niet haalbaar is, komt men op een andere plek samen, bijvoorbeeld bij iemand thuis. Wordt er een avondgebed in de kerk gehouden, dan kan de gestorvene worden overgebracht naar de kerk.

Orden

Drie vormen van een avondgebed worden aangeboden. Een zeer eenvoudige vorm om alleen of in kleine kring te gebruiken, een meer uitgebreide vorm en een complete orde die ook gebruikt kan worden voor een avondgebed in de kerk. Voor zo'n avondgebed, bijvoorbeeld op de avond voor de uitvaart, kunnen ook anderen dan de naaststaanden worden uitgenodigd.

Kaarsen

Het avondgebed laat het licht van de opstanding van Christus vallen over dit overlijden. Daarom brandt het licht van kaarsen tijdens de viering. Is er een paaskaars of huispaaskaars, dan wordt die voor het avondgebed begint aangestoken. Christus ontvangt ons immers met het licht van zijn aanwezigheid. Later in de viering kan er aan de paaskaars een andere kaars aangestoken worden als een antwoord op het licht waarmee wij worden verwelkomd. Als de gestorvene ooit een doopkaars ontving, kan die nu ook worden aangestoken.

Psalmgebed

Het psalmgebed kan gelezen of gezongen worden. Voor een gezongen psalm lenen zich bijvoorbeeld de psalmen uit het Liedboek voor de Kerken of de onberijmde psalmen die in *Dienstboek, een proeve*, deel I worden aangereikt.

Gebeden

De aangegeven volgorde kan ook worden omgekeerd. Dan wordt met het avondgebed begonnen en besloten met het

Gebed des Heren. Het Onze Vader kan staande, hand in hand gebeden worden.

Besluit

De aanwezigen blijven na de zegenbede nog enige tijd in stilte zitten of gaan in stilte uit elkaar.

Nachtwake

Wordt de gestorvene thuis opgebaard, dan kan er bij hem of haar gewaakt worden. Ooit werd er gewaakt uit angst dat de geest van de dode weer zou terugkeren. Als er nu gewaakt wordt, is dat om te wachten op het licht van Gods nieuwe morgen. Het licht van een brandende kaars of huispaaskaars bij de gestorvene verkondigt in het donker van de nacht de opgestane Heer.

Waken is ook een manier van afscheid nemen. Wie waakt, went voorzichtig aan de dood van een geliefd mens. Dat waken bij een dode veel kan betekenen, wil niet zeggen dat degenen die waken zich daarvan voortdurend rekenschap moeten geven. Wie alleen waakt, kan een mooi boek meenemen en als meerderen samen waken zullen er bijna zeker gesprekken ontstaan over dood en leven.

De nachtwake kan elke nacht plaatsvinden tot aan de begrafenis of crematie. Wordt de gestorvene de nacht voor de uitvaart in de kerk opgebaard, dan is een wake daar zeker op zijn plaats. De wake kan worden ingeleid met een avondgebed of een eenvoudig gebed.

Uitvaart

Uitvaartdienst

Het blijft moeilijk aan de dienst op de dag van de begrafenis een naam te geven, die recht doet aan het karakter van de dienst. De term 'rouwdienst' wordt weinig meer gebruikt in het besef dat niet alleen de rouw kenmerkend is voor deze dienst. Spreken van 'gedachtenisdienst' suggereert dat het gedenken van de gestorvene de dienst bepaalt. Het woord 'gedachtenis' krijgt in het kader van begrafenis of crematie zo een beperkte betekenis. Weliswaar is heel de uitvaartdienst een vorm van gedenken, maar die brede, verkondigende betekenis wordt met 'gedachtenisdienst' niet uitgedrukt. Met 'dienst van woord en gebed' wordt nu juist onbenoemd gelaten dat het gedenken van de gestorvene een wezenlijk aspect van deze dienst is. De term

'uitvaartdienst' wordt door sommigen als te zakelijk ervaren, maar weet wel zonder beperkingen het eigene van deze dienst aan te duiden. Vooralsnog lijkt er geen ander woord te zijn, dat de optiek van deze dienst beter weergeeft: 'Uitvaartdienst, bij de begrafenis/crematie van ...'.

Klokgelui

Het luiden van de kerkklokken heeft vanouds twee functies. Zij roepen op tot de openbare eredienst en maken attent op bijzondere gebeurtenissen. Beide functies spelen bij de uitvaart een rol. Voor aanvang van de dienst kondigt klokgelui de uitvaartdienst aan, bij het vertrek van de stoet laat het klokgelui weten dat iemand die deel uitmaakte van de plaatselijke samenleving naar haar of zijn graf wordt gebracht.

In het licht van de opstanding

Meestal zal het lichaam van de gestorvene in de kerk aanwezig zijn. Het wordt dan zo in de nabijheid van doopvont en paaskaars geplaatst, dat de gestorvene in de kring van de gemeente wordt opgenomen, dus met het hoofdeinde van de kist naar de gemeente toe. Het lichaam van de gestorvene is aldus gericht op de plaats waar het Woord wordt verkondigd: de avondmaals-tafel of de kansel.

Met de plaats van de gestorvene in de kerk, bij paaskaars en doopvont, wordt het karakter van de dienst zichtbaar gemaakt. Wij zijn in het huis van de Levende, waar de gemeente op de dag des Heren samenkomt om de opstanding van Christus te vieren. Het licht van Pasen straalt over ons, ook in dagen van rouw. Dit zal in de uitvaartdienst met woorden gezegd worden, maar nog meer dan woorden zeggen de symboliek van licht en doopwater dat de gemeente haar gestorven leden uitgeleide doet in het licht van Pasen. Ten diepste is de uitvaartdienst daarmee doopgedachtenis: 'We zijn door de doop in zijn dood met Hem begraven om, zoals Christus door de macht van de Vader uit de dood is opgewekt, een nieuw leven te leiden.' (Romeinen 6:4). Met het aansteken van licht aan het begin van de dienst en het sprenkelen van doopwater aan het eind wordt heel de uitvaart in het perspectief van de opstanding gezet.

De kracht van deze symboliek pleit ervoor de uitvaartdienst in het kerkgebouw te laten plaatsvinden. Dit is de plaats waar week in week uit de gemeente samenkomt om Pasen te vieren, hier wordt het vertrouwen gevoed in de God die ons nooit

verlaat. Hier wordt de symboliek van paaskaars, doopvont en tafel gedragen door een vierende gemeente. Vaak zal het ook de plaats zijn waar de gestorvene deel heeft uitgemaakt van de gemeente die hier samenkomt. Vanuit de kring van die gemeente wordt zij of hij nu ook uitgeleide gedaan.

De doopvont is gevuld met water, de paaskaars brandt. Naast de gestorvene en op de tafel kunnen kaarsen staan. Deze kunnen al branden of worden aan het begin van de dienst aangestoken. De liturgische kleur is wit, de kleur van de opstanding. Paars is een tweede mogelijkheid, als er reden is om gevoelens van diepe rouw te vertolken. Bloemen worden zo op en rond de kist met de gestorvene gelegd dat zij de voorganger en anderen die in deze dienst een rol vervullen niet in hun loop belemmeren.

De voorgestelde uitvaartdiensten gaan ervan uit dat het lichaam van de gestorvene in de kerk aanwezig is. Er zijn situaties denkbaar waarin dat niet mogelijk is, bijvoorbeeld als het lichaam vermist wordt of wanneer de uitvaartdienst ná de begrafenis plaatsvindt. De rubriek 'uitgeleide' vervalt dan.

Intrede

Aan het begin van de uitvaartdienst wordt het lichaam van de gestorvene door familie en vrienden de kerk binnengedragen, voorgegaan door de voorganger en de dienstdoende ambtsdrager en gevolgd door de allernaaste familie.

Door een ambtsdrager of door de familie worden de kaarsen aangestoken met het licht van de paaskaars, zowel de kaarsen op tafel als de eventuele kaarsen die bij de gestorvene staan. De groet van de voorganger wordt gevolgd door een bij de aanwezigen en de situatie passende persoonlijke begroeting. Aansluitend volgen bemoediging en gebed van toenadering. Na het intredelielied gaan allen weer zitten.

Hier, aan het begin van de uitvaartdienst past ook de persoonlijke gedachtenis van de gestorvene. Haar of zijn leven en werken, sterke kanten en zwakheden, haar zoeken naar de zin en de bedoeling van het leven, haar plaats in de kleine kring van geliefden en in de grotere wereld van werk en samenleving vormen een onlosmakelijk geheel met de gelovige die wij hier voor Gods aangezicht gedenken. Een mens kan niet verdeeld worden in een profaan mens waarover buiten de dienst gesproken mag worden en een gelovig mens die wij in de dienst gedenken. Wanneer hier aan het begin van de dienst een per-

soonlijk beeld getekend wordt van de gestorvene, zal dat beeld de achtergrond vormen voor de verdere uitvaart.

De persoonlijke gedachtenis van de gestorvene hier een plaats geven, zal invloed hebben op de inhoud van de gedachtenis. Het zal erom vragen het mens-zijn van deze gestorvene centraal te stellen. Hoe is zij of hij mens geweest voor Gods aangezicht en voor de mensen die hem of haar omringden? Wat heeft haar bewogen, hoe is hij voor anderen de naaste geweest? Wat was zij voor mens, waar stond hij voor? Een gedetailleerde levensloop is hier niet op zijn plaats en evenmin een opsomming van de activiteiten die de gestorvene voor bedrijf of vereniging heeft ontplooid. Het is niet goed de gestorvene toe te spreken. De gedachtenis van de gestorvene is geadresseerd aan de nabestaanden, vrienden en kennissen, de hier samengekomen gemeente. Zij zijn hier bijeen omdat een naaste uit hun kring is weggevallen. Het zal moeite kosten en tijd om die pijnlijke werkelijkheid te aanvaarden. De gestorvene toespreken lijkt die werkelijkheid te ontkennen. Het is pastoraal om niet tot haar, maar over haar te spreken, juist nu de nabestaanden hun dode uit handen moeten geven.

Het moet van tevoren bekend zijn wie het woord moet voeren en hoeveel tijd voor de persoonlijke gedachtenis beschikbaar is. De pastor kan samen met de familie zonodig een keuze maken en overleggen met de sprekers.

Ook een dankwoord namens de nabestaanden kan hier worden uitgesproken. Er is geen reden om dit tot het laatst te bewaren. Hier kan in alle rust en voor iedereen verstaanbaar gesproken worden; op de begraafplaats kunnen de woorden verwaaien of overstemd worden door omgevingsgeluid.

De persoonlijke gedachtenis van familie en vrienden kan worden afgewisseld met strofen van een lied of verbonden worden met het kyrie. Immers, in het Kyrie wordt Christus gehuldigd als degene die zich ontfermt over de schepping die 'in barensnood' verkeert. Het licht van Pasen heft de nood van de wereld niet op, maar versterkt in ons de zekerheid dat wij niet vergeefs roepen om Gods ontferming. Ook in een uitvaartdienst zal de wereld niet buitengesloten worden, maar het verdriet om deze mens die gestorven is, zal wel in al ons Kyrie-roepen meeklinken. De woorden ter nagedachtenis aan deze mens zijn ook een roep om ontferming, voor allen die ontsteld zijn door haar of zijn gestorven zijn. Na elk persoonlijk woord kan er een kaars aangestoken en een kyrie eleison gezongen worden. Of er een Gloria op het Kyrie volgt, zal afhangen van

de situatie. In de klassieke requiemmis ontbreekt het Gloria. Wanneer de uitvaartdienst gedragen wordt door het licht van Pasen is een Gloria goed denkbaar. Naast veel verdriet is er meestal toch ook reden tot dankbaarheid om het leven dat deze mens uit Gods hand ontvangen heeft. De strofen van een lied kunnen op een overeenkomstige wijze gebruikt worden.

Zijn er geen sprekers en wil of kan de familie ook geen persoonlijke gedachtenis uitspreken, dan verwoordt de voorganger wat in het gesprek met de nabestaanden naar voren is gekomen. De persoonlijke gedachtenis wordt eventueel besloten met een gebed en een lied of muziek waarvan bekend is dat het een lievelingslied of lievelingsmuziek van de gestorvene was.

De Schrift

De uitvaartdienst is een 'gelegenheidsdienst'. De reden waarom de gemeente samenkomt bepaalt in sterke mate de inhoud van de dienst. De gedachtenis van deze gestorvene, het verdriet van de nabestaanden, hun verrast zijn door de dood, of juist hun opluchting omdat de dood een einde heeft gemaakt aan lijden en onzekerheid, zijn de belangrijke thema's van de uitvaartdienst. Ook de schriftlezing zal meestal door de situatie bepaald zijn. De keuze zal getuigen van het geloof of de hoop van de gestorvene of troost geven en perspectief bieden aan de nabestaanden. De lezing of lezingen zijn dan ook vaak door de gestorvene of door de familie aangereikt. Anders zal de voorganger bij de gelegenheid passende lezingen kiezen.

In de prediking is de pastor tolk van de nabestaanden, maar ook verkondiger van het Evangelie. Zij zal niet alleen de gevoelens van de nabestaanden vertolken en woorden spreken van troost en bemoediging, maar ook de belofte van het Evangelie verkondigen. Ook in de uitvaartdienst is de predikant herder én leraar. Het kan de voorganger helpen haar dubbelrol hanteerbaar te houden de persoonlijke gedachtenis aan het begin van de dienst en de verkondiging op deze oplaats te onderscheiden. In de persoonlijke gedachtenis, voorzover de voorganger daar een eigen rol in speelt, en in de voorbede kan het zwaartepunt liggen bij de pastorale rol, in de prediking kan dat verschuiven naar de rol van verkondiger. Bij de persoonlijke gedachtenis kan vanuit de persoon van de gestorvene verwezen worden naar de troost van het Evangelie, in de prediking kunnen vanuit de verkondiging van de Schriften de nabestaanden van deze gestorven mens vertroost worden.

Dankzegging en voorbede

Het persoonlijke karakter van de uitvaartdienst zal ook in de voorbede hoorbaar worden. De persoon van de gestorvene, zijn of haar leven en werken, de relaties die voor hem of haar belangrijk waren, zullen de inhoud van de voorbede mee bepalen. De voorbede kan de volgende elementen bevatten.

- dank voor het leven van de gestorvene, met zijn goede en zijn kwade dagen, zijn vreugde en verdriet, de rol die zij of hij mocht vervullen voor de naaststaanden en voor de gemeenschap;
- gebed voor hen die rouwen, hun schrik en hun verdriet, hun opluchting misschien of hun boosheid;
- voorbede voor allen die leven in de schaduw van de dood;
- gebed om te mogen leven in het licht van de opstanding en zo getroost het bestaan te aanvaarden.

Inzameling van de gaven

Het is niet gebruikelijk om in een uitvaartdienst te collecteren. Soms kiest men ervoor het wel te doen, om bij het eigen verdriet de zorg voor de naaste niet te vergeten. Wanneer de Maaltijd van de Heer gevierd wordt, worden voorafgaande aan of tijdens het gereedmaken van de tafel wel de gaven van de gemeente ingezameld.

Maaltijd van de Heer

In het licht van de opstanding van Christus viert de gemeente de Maaltijd van de Heer. Bij het breken van het brood is de Levende in haar midden (Lucas 24:35). De Maaltijd van de Heer wordt gevierd in verbondenheid met wie ons zijn voorgegaan. De doopgedachtenis dat wij met Christus zijn gestorven en opgestaan wordt erdoor versterkt. Het tafelgebed zal worden gevolgd door het Gebed des Heren. Dit kan betekenen dat bij een uitvaart het Onze Vader tweemaal gebeden wordt bij de Maaltijd van de Heer en verzameld rond het graf.

Uitgeleide

Het uitgeleide aan het eind van de uitvaartdienst is een overgangsmoment. Het symboliseert het loslaten van de gestorvene door wie met haar of hem verbonden waren. De christelijke gemeente zal echter benadrukken dat dit loslaten een overdragen is. 'Wij geven haar uit handen en leggen haar in handen van de levende God.' Het afscheid heeft de vorm van een *commendatio*, het aanbevelen van de gestorvene in de gedachtenis

van de eeuwige God. Ook als dat de vorm krijgt van een gebed, staat het ver van het 'bidden voor de doden' waartegen de reformatie zich zo heeft verzet. Dit gebed is geen 'hulp of bijstand' aan de dode, maar aan de levenden, die hun vertrouwen uitspreken dat ook deze gestorvene geborgen mag zijn in de ontferming van de Eeuwige.

Juist hier past een herinnering aan de doop. In de doop rust ons vertrouwen dat de dood het einde niet is. De herinnering aan de doop kan zichtbaar worden door de kist met de gestorvene te besprenkelen met doopwater. De voorganger sprenkelt, met de hand of met een palmtakje, in de vorm van een kruis water uit de doopvont, terwijl de daarbij aangereikte woorden gesproken worden.

Op deze wijze het overlijden van een mens in het licht van Christus' opstanding gedenken veronderstelt dat de gestorvene gedoopt was.

Het uitgeleide wordt door de voorganger uitgesproken terwijl hij of zij aan het voeteneinde van de kist met de gestorvene staat. De naaststaanden kan worden gevraagd met haar een kring te vormen rond de kist. Allen gaan staan.

Voorlopige afsluiting

De zegen over de gemeente zal pas op de begraafplaats of in de aula van het crematorium worden gegeven. De uitvaartdienst wordt voortgezet, ook al wordt het kerkgebouw nu verlaten. Ook de begraafplaats of het crematorium is, als de gemeente er samenkomt, huis van de Heer. Het is echter denkbaar dat de afstand tussen kerk en begraafplaats of crematorium groot is. Voor hen die straks het laatste deel van de uitvaartdienst niet zullen meemaken, kan er dan een woord-om-te-gaan worden gesproken, een voorlopige afsluiting.

De gestorvene wordt uitgedragen onder het zingen van een lied. Dat kan het 'In Paradisum' uit de requiemmis zijn. Nederlandse teksten daarvan zijn in dit dienstboek opgenomen. Of er wordt een paaslied gezongen.

Bij het uitdragen is de volgorde dezelfde als bij het binnendragen. Voorganger en ambtsdrager(s) eerst, daarna de kist met de gestorvene, gevolgd door de naaste verwanten. Als er bloemen zijn, kunnen die door familie en vrienden worden gedragen. Een mededeling daarover kan in de orde van dienst zijn opgenomen of voor het uitgeleide zijn gedaan. Na uitgeleide en voorlopige afsluiting of na het uitdragen passen geen mededelingen.

Rond het graf of in het crematorium

Is er een gedrukte orde van dienst, dan wordt ook dit deel van de uitvaartdienst opgenomen.

Terwijl de kist met de gestorvene in het graf wordt neergelaten, wordt een korte tekst uitgesproken waarin het geloof in de opstanding der doden verwoord is. Het neerlaten van de kist met de gestorvene in het graf, helemaal of gedeeltelijk, is wezenlijk. Degenen die hier zijn samengekomen om hun dode te begraven voltooien nu de taak die zij op zich hebben genomen. Het scheppen van wat aarde op de kist, door de voorganger, de naaststaanden en eventueel alle andere aanwezigen maakt dat nog meer duidelijk. De Apostolische Geloofsbelijdenis kan worden uitgesproken of gezongen. Gezamenlijk wordt het Gebed des Heren gebeden. Soms is het mogelijk om rond het graf een lied te zingen. De voorganger besluit de uitvaartdienst nu met de zegen. Mededelingen over de gang van zaken hierna zijn in de kerk gedaan of er wordt volstaan met stilzwijgende aanwijzingen. De zegen is het laatste woord dat hier klinkt.

Familie en/of vrienden kunnen ervoor kiezen als laatsten achter te blijven of als eersten weg te gaan bij het graf. De voorganger kan bij het graf blijven staan terwijl degenen die aanwezig waren bij de begrafenis nog even stilstaan bij het graf, voordat zij de begraafplaats verlaten. Waar de nabestaanden besloten hebben de kist toch niet in het graf neer te laten, kan de voorganger bij het graf blijven tot de medewerkers van de begraafplaats de begrafenis hebben voltooid.

Wanneer in het crematorium de kist met de gestorvene in vloer of achterwand verdwijnt in de richting van de ovenruimte wordt op eenzelfde wijze gehandeld. Een andere mogelijkheid is dat de kist met de dode wordt uitgedragen uit de aula en naar de ovenruimte worden gebracht.

Voor een kleine groep bestaat de mogelijkheid om mee te gaan naar de ovenruimte. Daarover moet wel van tevoren met het crematorium zijn overlegd.

Na de uitvaart

Direct na de begrafenis of crematie

Hoe onvoorstelbaar het ook is, het leven gaat na de begrafenis of crematie van een geliefde verder. Alles zal anders zijn en tegelijk zal het leven zijn loop hernemen. Dat is na de begrafenis of crematie te proeven aan de verandering in stemming die meestal plaatsvindt. Gaandeweg worden de gesprekken

levendiger en ervaart men het samenzijn als familie en vrienden van de gestorvene ook als een aangename hereniging. In het jodendom is er het gebruik om na de begrafenis de handen te wassen en zo een overgang te markeren naar het dagelijkse leven. Het 'leedmaal' dat in het verleden altijd volgde op de begrafenis was ook zo'n overgangsmoment. Ook nu zijn er nog vaak broodjes bij de koffie. Dit hoeft niet alleen een praktische reden te hebben, maar kan ook helpen de eerste stap te zetten om de draad van het gewone leven weer op te pakken. Aan de gezamenlijke maaltijd komen de gesprekken vanzelf op de dagelijkse dingen. Een gebed bij de opening van deze maaltijd is bij de orden opgenomen. Elders zijn andere gebeden voor bij de maaltijd te vinden.

Persoonlijke gedachtenis

Voor wie een dierbaar mens verliest aan de dood zijn er vele momenten waarop de gedachtenis aan haar of hem levend wordt. Lang niet altijd zijn dit zelf gekozen momenten en vaak overvalt het de nabestaanden. Bepaalde dagen, gebeurtenissen of plaatsen roepen onverhoeds de herinnering wakker aan de gestorvene. Dikwijls is er dan geen gelegenheid om er op dat moment en op die plaats een zinvolle betekenis aan te geven. Daarom kan het goed zijn zelf vaste momenten te kiezen om bewust de naam van de gestorvene te gedenken. Dat kan een persoonlijk moment van gedenken zijn of er kan een kleine kring van familie en vrienden gevormd worden. Soms zal een ambtsdrager of de pastor gevraagd worden de rouwenden bij te staan in zo'n moment van gedenken.

Zeven dagen rouwde Jozef om zijn vader Jacob (Genesis 50:10). Dat is een afgeronde periode. Zeven is het getal dat naar het goddelijke verwijst, de volheid van de schepping. In het jodendom duurt een feest zeven dagen, maar ook een periode van rouw. Volgens Ambrosius en Augustinus staat de zevende dag voor de eeuwige rustdag die de gestorvene is ingegaan. Op de zevende dag wordt een eerste periode van schrik, verwarring, en verdriet afgesloten. De draad van het gewone leven zal voorzichtig weer moeten worden opgenomen. Het jodendom telt de zeven dagen vanaf de dag van de begrafenis, dat is vanaf de dag dat de gestorvene niet meer zichtbaar aanwezig is. Eerst dan kan er begonnen worden met rouwen en, zonder het verdriet toe te dekken, troosten. Tot aan de begrafenis is dat niet passend: 'Tracht de treurende niet te troosten, zolang zijn dode vóór hem ligt' (Misjna Aboth 4:18). Op de zevende dag na

de begrafenis kan tijd genomen worden voor een persoonlijk moment van gedachtenis. De liturgische vorm is die van een eenvoudige gebedssamenkomst.

In de traditie van jodendom en kerk is ook de dertigste dag een dag van gedenken. Het is de afsluiting van een periode van rouw. Het volk Israël rouwde dertig dagen om Mozes (Deuteronomium 34:8). Ook de dertigste dag wordt geteld vanaf de begrafenis of crematie.

Een jaar na het overlijden is eveneens een belangrijk gedachtenismoment. De nabestaanden hebben nu alle dagen van een jaar, alle hoogte- en dieptepunten voor het eerst zonder de gestorvene meegemaakt. Daarmee wordt een periode van rouw afgerond. Een nieuwe fase in de rouw gaat in. In het jodendom is na een jaar de rouwperiode voor de naaste familie voltooid. Men neemt weer ten volle deel aan de activiteiten van de gemeenschap.

Gedenken van de gestorvenen in de kerk

Het gedenken van de overleden gemeenteleden, eenmaal per jaar, zal een belijdend karakter hebben. Wanneer wij hun namen noemen, zal dat zijn in het licht van Christus' opstanding en de hoop op de verrijzenis. Met Hem gestorven en opgestaan zijn wij verbonden met allen die in Christus ontslapen zijn. Wij weten ons kerk op de aarde en in de hemel en vieren de verwachting van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde. De kerk heeft sedert de negende eeuw de gedachtenis van haar gestorven gemeenteleden gevierd in verbondenheid 'met alle heiligen'. Als datum werd daarvoor 1 november gekozen. Later werden op de dag erna, Allerzielen, alle overleden gemeenteleden herdacht en werd gebeden voor hun verlossing uit het vagevuur. De Lutherse kerk in Duitsland viert sinds 1816 op de laatste zondag voor Advent 'Eeuwigheidszondag' of 'Dodenzondag'. De Liturgische Kring gaf in 1928 een orde voor de herdenking der gestorvenen uit. Voor een bepaalde datum werd niet gekozen. Gesuggereerd werden 1 november, de eerste zondag in november of de laatste zondag van het kerkelijk jaar. Met name in de laatste decennia heeft het gedenken van de gestorvenen in veel kerken een plaats gekregen, meestal op een van de hiervoor genoemde dagen.

De gedachtenis van de gestorvenen kan plaatsvinden op de zondag het dichtst bij Allerheiligen (1 november). Wat in de katholieke traditie op twee dagen gevierd wordt, Allerheiligen

en Allerzielen, vormt ook voor ons het ene perspectief waarin wij onze gestorven zusters en broeders gedenken. Samen met alle heiligen zijn wij één kerk in hemel en op aarde. Bij alle verdriet dat deze gedachtenis weer oproept, is dit een verwachtingsvol perspectief. Wij richten de blik naar voren en roepen het beeld op van de schare die niemand tellen kan (Openbaring 7:9). Degenen die wij niet meer in ons midden hebben, zijn de heiligen, ons voorgedaan. Dit is ook een goede oecumenische keuze. Wij weten ons verbonden met onze katholieke zusters en broeders die in deze dagen eveneens hun gestorvenen gedenken.

Bij het gedenken van de gestorvenen worden liturgie en pastoraat nauw met elkaar verbonden. Door spreken en handelen, muziek en symbolen ervaren de nabestaanden een gemeenschap die zijn doden niet vergeet en zich bewust is van het verdriet en de leegte die door de dood veroorzaakt worden. De familie heeft (op het correspondentieadres dat in de rouwbrief was vermeld) een uitnodiging ontvangen voor deze dienst. De uitnodiging is waar mogelijk aanleiding voor een pastoraal bezoek.

In de viering wordt tussen verkondiging en voorbede een aantal elementen ingevoegd. De gedachtenis concentreert zich in het noemen van de namen van hen die in het afgelopen jaar gestorven zijn. Elke keer nadat een naam genoemd is, wordt een kaars of gedachtenislicht aan de paaskaars aangestoken of wordt met een wakekaarsje het licht overgebracht. Dit kan door een ambtsdrager worden gedaan of door een van de nabestaanden. Als laatste wordt een kaars of gedachtenislicht aangestoken voor allen die niet genoemd zijn. De nabestaanden kunnen na de dienst een kaars of gedachtenislicht mee naar huis nemen.

Plaatsen of bijzetten van een asurn

Wanneer een asurn in een urnenwand wordt geplaatst, of bijgezet in een bestaand graf, is dat na de crematie een belangrijke gebeurtenis. Er is nu een plaats om de naam van de gestorvene te gedenken. Een eenvoudig ritueel wordt aangereikt om bij dit moment stil te staan. Het vindt plaats op de begraafplaats, verzameld bij de urnenwand of het graf. Het tijdstip is in overleg met de beheerder van de begraafplaats vastgesteld. De nabestaanden kunnen zelf dit ritueel uitvoeren of een ambtsdrager of de pastor vragen het samen met hen te doen.

Verstrooien van de as

Datzelfde geldt van het ritueel bij het verstrooien van de as. Zoals bij de begrafenis met de graflegging het begraven wordt afgerond, wordt met het verstrooien van de as de crematie voltooid. Overleg met de uitvaartondernemer is hierbij noodzakelijk.

Plaatsen van een grafsteen of bijschrijven van een naam

Wat uiteindelijk overblijft van een mens is zijn of haar naam en wij vertrouwen dat die naam bij God geborgen is. Een grafsteen met daarin de naam van de gestorvene gebeiteld, zodat die niet in weer en wind vergaat, verbeeldt dat vertrouwen. Wanneer een steen is geplaatst of op een bestaande steen een naam is bijgeplaatst, kan dat een moment zijn om stil te staan bij de naam van de gestorvene en ons vertrouwen in God die geen naam vergeet.

Orden
voor
Uitvaart en Rouw

Avondgebed – (dagelijks) in kleine kring rond de gestorvene

Orde I – eenvoudige vorm

KAARS AANSTEKEN

Heer, wees ons nabij,
en laat uw licht schijnen in onze nacht.

STILTE

[AVONDGEBED]

Heer, blijf bij ons,
want het is avond en de nacht zal komen.
Blijf bij ons en bij uw ganse kerk
aan de avond van de dag,
aan de avond van het leven,
aan de avond van de wereld.
Blijf bij ons
met uw genade en goedheid,
met uw troost en zegen,
met uw Woord en Sacrament.
Blijf bij ons, wanneer over ons komt
de nacht van beproeving en van angst,
de nacht van twijfel en aanvechting,
de nacht van de strenge, bittere dood.
Blijf bij ons
in leven en in sterven,
in tijd en eeuwigheid.
Amen.

Keuzeteksten 8-9

GEBED DES HEREN

Dit kan hand in hand gebeden worden

[ZEGENBEDE]

De Eeuwige zegene en behoede ons,
deze nacht en de dagen die komen.
Amen.

Avondgebed – (dagelijks) in kleine kring rond de gestorvene

Orde II – uitgebreide vorm

INLEIDING

Wij zijn hier samengekomen rond onze N,
dankbaar voor *haar/zijn* leven,
bedroefd om *haar/zijn* sterven.

[BEMOEDIGING]

Onze hulp is in de naam van de Heer,
die hemel en aarde gemaakt heeft, *Ps. 124:8*
[die trouw houdt tot in eeuwigheid *Ps. 146:6*
en niet laat varen het werk van zijn handen. *Ps. 138:8]*

KAARS AANSTEKEN

Heer, wees ons nabij,
en laat uw licht schijnen in onze nacht.

STILTE

PSALMGEBED of SCHRIFTLEZING

*bijvoorbeeld Psalm 88; Psalm 103; Psalm 116; Jesaja 25; Jesaja 40;
Johannes 1:1-5; Johannes 14:1-7; 1 Korinthe 15:1-11; 20-28; 50-58;
2 Korinthe 4:16-5:10; 1 Tessalonicenzen 4:13-18; Openbaring 21:
1-8*

STILTE

GEBEDEN

naar behoefte van het moment, eventueel stilte

Keuzeteksten 29

AVONDGEBED

Heer, blijf bij ons,
want het is avond en de nacht zal komen.

Blijf bij ons en bij uw ganse kerk
aan de avond van de dag,
aan de avond van het leven,
aan de avond van de wereld.
Blijf bij ons
met uw genade en goedheid,
met uw troost en zegen,
met uw Woord en Sacrament.
Blijf bij ons, wanneer over ons komt
de nacht van beproeving en van angst,
de nacht van twijfel en aanvechting,
de nacht van de strenge, bittere dood.
Blijf bij ons
in leven en in sterven,
in tijd en eeuwigheid.
Amen.

GEBED DES HEREN

Dit kan hand in hand gebeden worden

[ZEGENBEDE]

De Eeuwige zegene en behoede ons,
deze nacht en de dagen die komen.
Amen.

Avondgebed rond de gestorvene aan de vooravond van de uitvaart

Orde III – thuis of in de kerk

INLEIDING

Vrede zij met dit huis en met ons allen.

Amen.

of

Geprezen zij de God en Vader
van onze Heer Jezus Christus,
de Vader die zich over ons ontfermt,
de God die ons altijd troost.

Amen.

2 Kor. 1:3

Wij zijn hier samengekomen rond onze N,
dankbaar voor *zijn/haar* leven,
bedroefd om *zijn/haar* sterven.

Onze hulp is in de naam van de Heer,
die hemel en aarde gemaakt heeft,

Ps. 124:8

KAARS AANSTEEKEN

Wanneer het avondgebed in de kerk plaatsvindt, wordt de kaars aangestoken aan de paaskaars

Heer, wees ons nabij,

en laat uw licht schijnen in onze nacht.

[LIED]

Liedsuggesties blz. 987-1000

PSALMGEBED

bijvoorbeeld Psalm 88, Psalm 103, Psalm 116

STILTE

LEZING uit de heilige Schrift

*Bijvoorbeeld Jesaja 25; Jesaja 40; Johannes 1:1-5; Johannes 14:1-7;
1 Korinthe 15:1-11; 20-28; 50-58; 2 Korinthe 4:16-5:10; 1 Tessaloni-
enzen 4:13-18; Openbaringen 21:1-8*

STILTE

In uw handen Heer, beveel ik mijn leven.

In uw handen Heer, beveel ik mijn leven.

Want Gij, Heer God, hebt ons verlost,

uw waarheid heeft ons vrijgemaakt.

In uw handen Heer, beveel ik mijn leven.

Eer aan de Vader door de Zoon in de eenheid met de Geest.

In uw handen, Heer, beveel ik mijn leven. *Ps. 31:6*

GEBEDEN

GEBED DES HEREN

VOORBEDE

Goede God,

ons hoofd en ons hart zijn

vol van verdriet en vragen,

nu onze *N* is gestorven.

Wij doen een beroep op uw trouw

die nooit bezwijkt.

*Hier kunnen gebedsintenties volgen naar behoefte van het ogenblik
- eventueel stilte, telkens afgesloten met*

Zo bidden wij samen:

Heer, ontferm U.

of (eventueel gezongen)

Kyrie eleison.

Keuzeteksten 29

AVONDGEBED

In uw handen, o Heer,

bevelen wij onszelf en

allen, die wij liefhebben.

En wij smeken U,

berg ons in de schaduw van uw vleugelen.

Houd alle kwaad verre van ons,

gebied uw engelen,

dat zij ons op handen dragen.

Houd over ons de wacht

in leven en sterven opdat wij,

hetzij wij waken, hetzij wij slapen,
mogen leven met U.
Door Jezus Christus, onze Heer.
Amen.

Keuzeteksten 8-9

ZEGENBEDE

De Heer zegene en behoede ons
deze nacht en de dagen die komen.
Amen.

of

Eeuwige, zegen ons,
doe uw aanschijn over ons lichten!
Eeuwige, laat uw aangezicht over ons opgaan,
geef ons vrede. Amen.

Uitvaart

Orde I – Gebedsdienst

IN KERK OF AULA

*Allen staan terwijl de gestorvene wordt binnengedragen
Kaarsen kunnen worden aangestoken*

BEMOEDIGING

Onze hulp is in de naam van de Heer,
die hemel en aarde gemaakt heeft, Ps. 124:8
[die trouw houdt tot in eeuwigheid Ps. 146:6
en niet laat varen het werk van zijn handen. Ps. 138:8]

INLEIDEND WOORD

*De voorganger spreekt deze (of andere bij de situatie passende)
woorden*

De dood van onze N heeft ons hier bijeengebracht.
Wij willen haar/zijn naam gedenken voor Gods aangezicht
en bidden om troost en kracht.

PSALM of GEZANG

Liedsuggesties blz. 987-1000

Allen zitten

GEBED

Laat ons bidden.
... gebedsstilte ...
Heer God, Gij gunt ons het licht in onze ogen,
Gij hebt onze geboorte gewild.
Niet voor het duister hebt Gij ons gemaakt,
maar om te leven naar U toe.
**Maar wees dan ook barmhartig
en neem ons bij de hand;
keer ons ten goede, ten leven,
vandaag en in eeuwigheid.
Amen.**

Keuzeteksten 45-49

GEDACHTENIS

Er is hier de mogelijkheid om nabestaanden - bijvoorbeeld uit de familiekring, vriendenkring of de werkomgeving van de gestorvene - het woord te geven. Hun gedachtenis van de gestorvene kan worden afgewisseld met het aansteken van een kaars, het zingen van een lied of instrumentale muziek. Als er niemand spreekt, kan de voorganger hier zelf een woord van gedachtenis spreken.

Wij willen N gedenken, wie zij/hij was, hoe zij/hij leefde -
daartoe geef ik N [en N] nu het woord.

Hun spreken wisselen wij af met het zingen van ...

SCHRIFTLEZING

naar keuze; bij uitvaart van een kind: 2 Koningen 4:8-37; Jesaja 25:6-12; 40:1-11,25-31; 43:1-3(8); 49:15,16; Jeremia 1:4-8; 31:15-17; Matteüs 11:25-30; Marcus 5:21-43; 10:13-16; Johannes 6:35,37-40; 10:27-40; Romeinen 6:1-11; 8:18,35-39; Efeziërs 3:14-19; Openbaring 21:1-7

[PSALM of GEZANG]

Liedsuggesties blz. 987-1000

OVERDENKING

PSALM of GEZANG

Liedsuggesties blz. 987-1000

DANKZEGGING EN VOORBEDE

Keuzeteksten 50-53

STIL GEBED, eventueel besloten met

God, die blijkens de kracht die in ons werkt
bij machte zijt meer dan overvloedig te doen
boven al wat wij vragen of denken -

U zij de heerlijkheid
in de gemeente en in Christus Jezus,
tot in alle geslachten
in de eeuwen der eeuwen.

Amen.

Keuzeteksten 54-58

UITGELEIDE

Allen staan, de voorganger staat bij het voeteneinde

Almachtige en barmhartige God,
uit U, door U en tot U zijn alle dingen,
en al onze wegen zijn U bekend.

Sta ons bij, bidden wij U,
op de weg die wij nu gaan.
Begeleid ons met uw troost
nu wij dit mensenkind uitdragen.

Geef ons vertrouwen in uw goedheid,
dat wij *haar/hem* geborgen weten
in uw genade
en houd ons vast
omwille van uw geliefde Zoon,
die gekruisigd is en opgestaan
tot ons eeuwig heil.

Amen.

of (de voorganger tekent de gestorvene met doopwater)

Ten teken van onze hoop
dat God aan deze mens
een nieuw en onsterfelijk lichaam zal geven,
en om te getuigen
van ons geloof in de verrijzenis,
zegen + ik dit dode lichaam
in de naam van de Vader en de Zoon
en de heilige Geest.

Keuzeteksten 62-67

Laat ons nu van hier gaan
om onze ontslapen *zuster/broeder*
weg te dragen (naar *haar/zijn graf*).
Wij geven *N* uit handen
en leggen *haar/hem*
in handen van de levende God.
Moge onze gebeden *haar/hem* begeleiden.

PSALM of GEZANG

Liedsuggesties blz. 987-1000

Tijdens dit lied wordt de gestorvene uitgedragen

De klok luidt

OP DE BEGRAAFPLAATS OF IN HET CREMATORIUM

[GELOOFSBELIJDENIS]

Nu het leven van *N* ten einde is,
vertrouwen wij *haar/hem* toe
aan God, onze Vader,
bij Wie de bron van leven is,
en de gedachtenis der namen.

Ps. 36:10a

of (bij begrafenis)

Nu voor *N* de dagen van *haar/zijn* jaren zijn vervuld,
vertrouwen wij *haar/zijn* lichaam toe
aan de schoot van de aarde,
en gedenken wij het woord
dat tot de mens gesproken is:

‘Stof zijt gij en tot stof zult ge weerkeren.’

Maar voor Christus ligt het dodenrijk open.

Hij spreekt:

‘Ik ben de opstanding en het leven.’

Joh. 11:25

Hij heeft de sleutels

van de dood en het dodenrijk.

Opb. 1:18

Bij het neerlaten van de kist (dit kan ook geschieden tijdens het gebed des Heren)

Wij leggen nu het lichaam van *N* in de aarde
als zaad dat gezaaid wordt voor de oogst.

Keuzeteksten 68

of (bij crematie)

Haar/zijn lichaam geven we over om tot as te worden.

Keuzeteksten 69

Deze mens hebben wij van God ontvangen,
deze mens geven wij aan God terug
in het vertrouwen op Jezus, onze Heer,
die gezegd heeft:

‘Wie in Mij gelooft zal leven,
ook wanneer hij sterft.’

Joh. 11:25

Niemand leeft voor zichzelf.
Niemand sterft voor zichzelf.
Wij leven en sterven
voor God onze Heer,
aan Hem behoren wij toe.

naar Rom. 14:7-8

GEBED DES HEREN

ZENDING EN ZEGEN

Laten wij dan gaan
in de vrede van de Heer,
zijn dag tegemoet.

De HEER zegene u en Hij behoede u,
De HEER doe zijn aangezicht over u lichten
en zij u genadig,
De HEER verheffe zijn aangezicht over u
en geve u vrede.

Amen.

of

De genade van onze Heer Jezus Christus
en de liefde van God
en de gemeenschap van de heilige Geest
zij met u allen.

Amen.

of

Zegene u de almachtige en barmhartige God,
Vader, Zoon en heilige Geest.

Amen.

of

Zegene en behoede ons
de almachtige en barmhartige Heer,
Vader, Zoon en heilige Geest.

Amen.

Uitvaart

Orde II – Schrift en Gebed

IN DE KERK

INTREDE

*Allen staan terwijl de gestorvene wordt binnengedragen
Kaarsen kunnen worden aangestoken*

GROET EN INLEIDEND WOORD

Genade zij u en vrede
van God, onze Vader,
en van Jezus Christus, de Heer.

Amen.

*De voorganger spreekt deze (of andere bij de situatie passende)
woorden*

De dood van onze N heeft ons hier bijeengebracht.
Wij willen *zijn/haar* naam gedenken voor Gods aangezicht
en bidden om troost en kracht.

BEMOEDIGING

Onze hulp is in de naam van de Heer,
die hemel en aarde gemaakt heeft, *Ps. 124:8*
[die trouw houdt tot in eeuwigheid *Ps. 146:6*
en niet laat varen het werk van zijn handen. *Ps. 138:8*]

GEBED VAN TOENADERING

Wees ons genadig God, wees ons nabij.
Bij U schuilen wij.
Bij U zoeken wij ons heil.
De schaduwen van het donker doorbreken wij niet
en onze onrust keren wij niet.
Wees ons genadig, God, wees ons nabij.

Laat niet de nacht voor altijd duren.
Uw trouw licht over ons op,

in U hervinden wij ons leven,
herkrijgen wij onze adem
om te blijven *zingen/zeggen*
met vaste stem:

Wees ons genadig, God, wees ons nabij.

Keuzeteksten 43-44

PSALM of INTREDELIED

Liedsuggesties blz. 987-1000

Allen gaan zitten

GEDACHTENIS

Er is hier de mogelijkheid om nabestaanden - bijvoorbeeld uit de familiekring, vriendenkring of de werkomgeving van de gestorvene - het woord te geven. Hun gedachtenis van de gestorvene kan worden afgewisseld met het aansteken van een kaars, het zingen van een lied of instrumentale muziek. Als er niemand spreekt, kan de voorganger hier zelf een woord van gedachtenis spreken

Wij willen *N* gedenken, wie *zij/hij* was, hoe *zij/hij* leefde -
daartoe geef ik *N* [en *N*] nu het woord.

Hun spreken wisselen wij af met het zingen van ...

GEBED VAN DE DAG

Laat ons bidden.

... gebedsstilte ...

Heer onze God, als aardse stemmen zwijgen,
spreek Gij het woord dat troost en bevrijdt;

als wie ons lief is, ons ontvalt,

toon dat Gij er zijt,

de God die ons nooit verlaat;

als alles bij ons ophoudt,

ga Gij dan met ons verder

met uw Woord en Geest.

Dat bidden wij U in Jezus' naam.

Amen.

of

Vader in de hemel,

Gij ziet ons hier bijeen,

mensen die het leven niet in eigen hand hebben.

Van U hebben we het gekregen,

aan U geven we het terug,
Geef Gij ons in ons gemis
de troost van uw Woord,
laat ons ervaren dat Gij ons vasthoudt.
Open onze mond om te spreken,
open onze harten en oren om te luisteren,
Heer, maak het goed terwille van uw Naam.
Amen.

Keuzeteksten 45-49

DE HEILIGE SCHRIFT

Een of meer

LEZINGEN (met liederen) uit de heilige Schrift
naar keuze; bij uitvaart van een kind: 2 Koningen 4:8-37; Jesaja 25:6-12; 40:1-11,25-31; 43:1-3(8); 49:15,16; Jeremia 1:4-8; 31:15-17; Matteüs 11:25-30; Marcus 5:21-43; 10:13-16; Johannes 6:35,37-40; 10:27-40; Romeinen 6:1-11; 8:18,35-39; Efeziërs 3:14-19; Openbaring 21:1-7

PREDIKING

LIED of INSTRUMENTALE MUZIEK

Liedsuggesties blz. 987-1000

[GELOOFSBELIJDENIS]

GEBEDEN

DANKZEGGING EN VOORBEDE

Heer onze God,
wij komen tot U als mensen die treuren,
maar niet als zij die geen hoop hebben.
Ontferm U over ons,
aanvaard onze gebeden
en versterk in ons de hoop die wij hebben gegrepen,
dat wij mogen leven als mensen die geloven
in de gemeenschap der heiligen,
vergeving der zonden
en de opstanding tot uw eeuwige heerlijkheid.
Heer in uw barmhartigheid,
hoor ons gebed.

Wij danken U, Heer,
voor het leven van onze N
die wij vandaag gedenken voor uw aangezicht
voor alle goede gaven
waarmee Gij *haar/hem* hebt gezegend,
voor alles wat wij in *haar/hem* van U ontvingen
aan liefde en vreugde,
aan zorg en aandacht.
Laat niets verloren gaan
van hetgeen *zij/hij* ons naliet
aan hoop en verwachting,
dat *zij/hij* in alles waarin *zij/hij* U diende,
tot ons moge blijven spreken,
nu *zij/hij* gestorven is.
Zo bidden wij allen:
Heer, ontferm U.

Wij bidden U voor wie achterblijven:
N [en N],
voor ieder die *haar/hem* missen zal,
om tijd voor verdriet,
om ruimte voor hoop tegen wanhoop,
om vertrouwen opnieuw in het leven.
Laat onze droefheid ons
de vreugde om uw heil niet ontnemen,
laat onze tranen het uitzicht
op uw toekomst niet verduisteren,
laat onze rouw het geloof
in uw liefde niet overwinnen.
Troost ons door uw genade
en richt ons op door de kracht van uw Geest,
Zo bidden wij allen:
Heer, ontferm U.

Wees met allen die moeten leven
met een lege plaats aan hun zijde.
Wij bidden voor wie hier herinnerd worden
aan wat hèn overkwam,
schrijnend dichtbij
of zo ver,
dat hun verdriet kon rijpen
tot aanvaarding.
En wij bidden U

voor wie op dit moment
de dood onder ogen moeten zien,
hun eigen dood
of die van één van hun liefste medemensen.
Dat zij niet verbitterd raken
door wat hun lijf en leven treft,
maar uw liefde en nabijheid ervaren
in lieve mensen om hen heen
die door hun zorg en meelevens
hun weg verlichten.
Zo bidden wij allen:
Heer, ontferm U.

Keuzeteksten 50-53;58

STIL GEBED

Vertrouwt nu, o Heer, in de stilte
het hart van ieder
die tot U de toevlucht neemt.
... gebedsstilte ...
Verhoor ons gebed,
zo bidden wij in de naam van Jezus Christus, onze Heer.
Amen.

Keuzeteksten 54-57

UITGELEIDE

Allen staan, de voorganger staat bij het voeteneinde

Almachtige en barmhartige God,
uit U, door U en tot U zijn alle dingen,
en al onze wegen zijn U bekend.

Sta ons bij, bidden wij U,
op de weg die wij nu gaan.
Begeleid ons met uw troost,
nu wij dit mensenkind uitdragen.

Geef ons vertrouwen in uw goedheid,
dat wij haar/hem geborgen weten
in uw genade
en houd ons vast omwille van
uw geliefde Zoon,
die gekruisigd is en opgestaan
tot ons eeuwig heil.

Amen.

of (de voorganger tekent de gestorvene met doopwater)

Als teken van het geloof
dat wij in leven en sterven aan God toebehoren
zegen + ik dit dode lichaam
in de naam van de Vader en de Zoon
en de heilige Geest.

Laat ons dan in dit geloof
onze *zuster/broeder* uitdragen.
En mogen onze gebeden *haar/hem* vergezellen.

Keuzeteksten 62-67

PSALM of GEZANG

Liedsuggesties blz. 987-1000

*Tijdens dit lied wordt de gestorvene uitgedragen
De klok luidt*

OP DE BEGRAAFPLAATS OF IN HET CREMATORIUM

[GELOOFSBELIJDENIS]

bij begrafenis, bij het neerlaten van de kist
Wij hebben onze *broeder/zuster* toevertrouwd
aan Gods eeuwige barmhartigheid
en bestellen *haar/zijn* lichaam ter aarde,
aarde tot aarde,
stof tot stof,
as tot as,
in de vaste hoop en de zalige verwachting
van de opstanding tot het eeuwige leven;
in de naam van de Vader en de Zoon en de heilige Geest.
Amen.

Keuzeteksten 68

of (bij crematie)

Wij hebben onze *broeder/zuster* toevertrouwd
aan Gods eeuwige barmhartigheid
en geven *haar/zijn* lichaam uit handen
om tot as te worden,
in de vaste hoop en de zalige verwachting

van de opstanding tot het eeuwige leven;
in de naam van de Vader en de Zoon
en de heilige Geest.

Amen.

Keuzeteksten 69

Niemand leeft voor zichzelf.
Niemand sterft voor zichzelf.
Wij leven en sterven
voor God onze Heer,
aan Hem behoren wij toe.

naar Rom. 14:7-8

GEBED DES HEREN

ZENDING EN ZEGEN

Laten wij dan gaan
in de vrede van de Heer,
zijn dag tegemoet.

De HEER zegene u en Hij behoede u,
De HEER doe zijn aangezicht over u lichten
en zij u genadig,
De HEER verheffe zijn aangezicht over u
en geve u vrede.

Amen.

of

De genade van onze Heer Jezus Christus
en de liefde van God
en de gemeenschap van de heilige Geest
zij met u allen.

Amen.

of

Zegene u de almachtige en barmhartige God,
Vader, Zoon en heilige Geest.

Amen.

Uitvaart

Orde III – Schrift en Maaltijd van de Heer

IN DE KERK

INTREDE

*Allen staan terwijl de gestorvene wordt binnengedragen
Kaarsen kunnen worden aangestoken*

GROET EN INLEIDEND WOORD

Genade zij u en vrede
van God, onze Vader,
en van Jezus Christus, de Heer.

Amen.

*De voorganger spreekt deze (of andere bij de situatie passende)
woorden*

De dood van onze N heeft ons hier bijeengebracht.
Wij willen *zijn/haar* naam gedenken voor Gods aangezicht.
Wij bidden om troost en kracht
en heffen ons hart tot de Heer.

Geprezen zij de God en Vader
van onze Heer Jezus Christus,

2 Kor. 1:3,4a

de Vader die zich over ons ontfermt,
de God die ons altijd troost.

Amen.

GEBED VAN TOENADERING

Eeuwige, onze God,
wij die U nooit hebben gezien,
– **zie ons hier staan.**
Wij die van U hebben gehoord,
– **hoor Gij ons aan.**
Uw Naam is dat Gij mensen helpt,
– **wees onze hulp –**

en dat Gij alles hebt gemaakt,
– **maak alles nieuw** –
en dat Gij ons bij name kent,
– **leer ons U kennen:**
die Bron van leven wordt genoemd,
– **doe ons weer leven;**
die hebt gezegd: Ik zal er zijn,
– **wees hier aanwezig.**

of

Onze hulp is in de naam van de Heer,
die hemel en aarde gemaakt heeft, Ps. 124:8
[die trouw houdt tot in eeuwigheid Ps. 146:6
en niet laat varen het werk van zijn handen. Ps. 138:8]

O God, keer U óm naar ons toe
en doe ons weer leven met hart en ziel.

Laat ons, o Heer, uw liefde zien

en geef ons uw heil!

O Heer! Hoor ons gebed

en laat ons geroep tot U komen:

... hier kan een schuldbelijdenis gesproken worden ...

Heilig mijn hart, o Heer,

zodat ik kind-aan-huis kan zijn

in uw geheimen en in uw heiligdom,

door Hem, die onze Meester is:

Jezus Messias.

Amen.

Keuzeteksten 43-44

PSALM of INTREDELIED

Liedsuggesties blz. 987-1000

waarna allen gaan zitten

GEDACHTENIS

Er is hier de mogelijkheid om nabestaanden, bijvoorbeeld uit de familiekring, vriendenkring of de werkomgeving van de gestorvene, het woord te geven. Hun gedachtenis van de gestorvene kan worden afgewisseld met het aansteken van een kaars of instrumentale muziek. Als er niemand spreekt, kan de voorganger hier zelf een woord van gedachtenis spreken

In het licht van Gods ontferming
willen wij N gedenken, wie zij/hij was, hoe zij/hij leefde –
daartoe geef ik N [en N] nu het woord.

KYRIE

Hier kan een gebed om ontferming gezegd of gezongen worden zoals men dat in de dienst op zondag gewend is

Midden in het leven zijn wij
door de dood omringd
en wie kan ons bijstaan?

Alleen Gij, onze God,
die alle macht te boven gaat,
die niet laat varen het werk van uw handen,
die trouw houdt tot in eeuwigheid,
Gij hebt ons gezaaid
als zaad uit uw hand,
dat sterven moet om op te staan;
als Gij dan komt
op de dag van uw oogst,
berg de gemeente in de schuur van uw genade.
Verzamel die wij moeten laten gaan
tot de gemeenschap van al uw heiligen,
ja, tot het leven van de toekomstige eeuw.

Zo bidden wij:
Heer, ontferm U,
Christus, ontferm U!
Heer, ontferm U.

[GLORIA of een andere lofzang]

GEBED VAN DE DAG

Vader in de hemel,
Gij ziet ons hier bijeen als mensen
die het leven niet in eigen macht hebben.
Van U hebben wij het gekregen,
aan U geven wij het terug.
Geef Gij ons in ons gemis
de troost van uw Woord,
laat ons ervaren dat Gij ons vasthoudt.
Open onze mond om te spreken,
open onze harten en oren om te luisteren.
Heer, maak het goed terwille van uw Naam.
Amen.

Keuzeteksten 45-49

DE HEILIGE SCHRIFT

Een of meer

LEZINGEN (met liederen) uit de heilige Schrift

naar keuze; bij uitvaart van een kind: 2 Koningen 4:8-37; Jesaja 25:6-12; 40:1-11,25-31; 43:1-3(8); 49:15,16; Jeremia 1:4-8; 31:15-17; Matteüs 11:25-30; Marcus 5:21-43; 10:13-16; Johannes 6:35,37-40; 10:27-40; Romeinen 6:1-11; 8:18,35-39; Efeziërs 3:14-19; Openbaring 21:1-7

PREDIKING

LIED of INSTRUMENTALE MUZIEK

Liedsuggesties blz. 987-1000

[GELOOFSBELIJDENIS]

DE MAALTIJD VAN DE HEER

VOORBEDE

Heer onze God, uw Naam is: IK BEN BIJ U,

uw Naam geldt voor ons leven,

uw Naam geldt voor onze dood.

Voor U brengen wij alle klachten en vragen om de dood,
die nabijer en sterker schijnt dan de macht van uw liefde;

maar ook de dankzegging - hoe verstikt ook -

om wat Gij zijt voor ons, om al wat kwam van U, -

met hen die vandaag afscheid nemen

van een mens die hun lief en dierbaar was,

met allen die hier herinnerd worden

aan wat hun overkwam,

schrijnend dichtbij of zó ver,

dat hun verdriet kon rijpen tot aanvaarding.

Heer, laat ons roepen tot U komen.

Wij gedenken voor U

allen die op dit moment de dood onder ogen moeten zien,

hun eigen dood, of die van hun liefste medemensen.

Wij gedenken voor U

allen in onze wereld, die gedoemd zijn

te leven in de schaduw van de dood;

allen die door mensen de dood worden ingejaagd,

door honger of armoede, geweld en onderdrukking.

Wij gedenken voor U
alle eenzamen en vergetenen, over wie niemand treurt,
allen wier namen zijn ondergegaan in een doodse stilte.
Heer, laat ons roepen tot U komen.

Heer onze God, onze namen staan in uw handpalmen
en uw Naam staat op ons voorhoofd,
aan U vertrouwen wij toe in eerbied en dankbaarheid
de mens van wie wij afscheid nemen;
en in uw handen leggen wij het lot
van allen die hier geen toekomst hebben;
bij U weten wij ons veilig,
in goede en in kwade dagen,
in leven en in sterven.

Uw Naam is IK BEN BIJ U.

O Heer, geef onze opgejaagde zielen
het heil waarvoor Gij zelf ons hebt bestemd.

Heer, laat ons roepen tot U komen.

Amen.

Keuzeteksten 50-58

INZAMELING VAN DE GAVEN

Terwijl de gaven worden ingezameld, brengen voorganger en diaken(en) de tafel in gereedheid met de gaven van brood en wijn. Tijdens de inzameling kan worden gezongen en/of gemusiceerd

GEBED OVER DE GAVEN

Heilige Vader,
geef ons aan uw tafel
een voorsmaak van de vrede
die Gij ons hebt bereid
in Jezus uw Zoon,
die ons verzamelt tot het volk
waarvan Gij de herder zijt
in alle eeuwigheid.

Amen.

NODIGING

De Heer heeft zijn tafel bereid
voor wie op Hem vertrouwen en Hem liefhebben.
Christus nodigt ons

om dankbaar en gelovig
met de lofprijzing van zijn kerk in te stemmen
en brood en wijn uit zijn hand te ontvangen.

TAFELGEBED

Allen gaan staan

De Heer zal bij u zijn.

De Heer zal u bewaren.

Verheft uw harten.

Wij zijn met ons hart bij de Heer.

Brengen wij dank aan de Heer, onze God.

Hij is onze dankbaarheid waardig.

U komt onze dank toe,
HEER onze God,
overal en altijd,
door Jezus, onze Heer.
Want Gij hebt ons geschapen
tot een leven van liefde en lofzang,
en toen wij U loslieten,
hebt Gij ons vastgehouden
en ons teruggeroepen
van een doodlopende weg.
Gij hebt ons bevrijd
uit de macht van donker en dood
en ons uitzicht gegeven
op een toekomst van licht:
vrijheid, vrede, vreugde,
voor al uw geliefde mensen.
Daarom, HEER onze God,
scharen wij ons
bij allen die U belijden
als de God van hun leven
en zingen wij U toe
ons lied van lof en liefde:

Heilig, heilig, heilig,

HEER God van alle machten.

Vol zijn hemel en aarde van uw heerlijkheid.

Hosanna in de hoge.

Gezegend Hij die komt in de naam van de HEER.

Hosanna in de hoge.

Gezegend zijt Gij, God onze Vader,
en gezegend is Jezus die komt in uw Naam.
Want Hij is tot het uiterste gegaan
om ons voor U te behouden,
Hij heeft voor ons uit
de doortocht gemaakt
door de engte van de dood
naar de ruimte van het leven.
Zo is Hij onze herder,
de hoeder van zijn volk.

Laat uw Geest zijn woorden vervullen,
nu wij doen wat Hij ons opdroeg:

Hij heeft in de nacht van de overlevering
het brood genomen,
daar de dankzegging over uitgesproken,
het gebroken en aan zijn discipelen gegeven,
en gezegd:

Neemt en eet,
dit is mijn lichaam dat voor u gegeven wordt,
doet dit tot mijn gedachtenis.

Zo heeft Hij ook de beker genomen,
daar de dankzegging over uitgesproken,
hem rondgegeven
en gezegd:

Drinkt allen daaruit,
deze beker is het nieuwe verbond in mijn bloed
dat voor u en voor velen vergoten wordt
tot vergeving van zonden.
Doet dit, zo dikwijls gij die drinkt,
tot mijn gedachtenis.

**Zijn dood gedenken wij,
zijn opstanding belijden wij,
zijn toekomst verwachten wij.
Maranatha.**

Bijeen tot zijn gedachtenis
komen wij tot U, o God,
met dit brood en deze beker
en wij bidden U:

gedenk het offer van de Zoon van uw liefde
en aanvaard ons offer van lof en dank.

Zend uw Geest op ons neer,
de Geest die levend maakt,
en herschep ons tot mensen
die uw Zoon laten voorgaan
en niet ophouden
U te belijden en elkaar te behoeden,
de ogen gericht op uw Rijk dat komt.

Gedenk dan *N*
en voeg ons samen met allen
die ons zijn voorgegaan,
met wie ons lief waren
en die we moesten verliezen...,
met de heiligen van naam
en de ontelbare vergetenen,
heel uw mensenvolk,
genodigd aan uw maaltijd.

Gezegend zij uw Naam,
God onze God,
in goede en in kwade dagen,
voor altijd en eeuwig,
door Jezus Christus, onze Heer.

Amen.

Keuzeteksten 59-60

GEBED DES HEREN

VREDEGROET

De vrede van de Heer zij altijd met u.

En met uw geest.

Wenst elkaar de vrede/Geeft elkaar een teken van vrede.

De gemeenteleden brengen elkaar de vredegroet

GEMEENSCHAP VAN BROOD EN WIJN

*Tijdens de gemeenschap van brood en wijn kan worden gezongen of
gemusiceerd*

DANKZEGGING

Prijs de HEER, mijn ziel,
prijs, mijn hart, zijn heilige naam.
Prijs de HEER, mijn ziel,
vergeet niet één van zijn weldaden.
Hij vergeeft u alle schuld,
hij geneest al uw kwalen,
hij redt uw leven van het graf,
hij kroont u met trouw en liefde,
hij overlaadt u met schoonheid en geluk.

Ps. 103:1-5

of

Dat wij uw Woord vernomen hebben, God,
dat wij het brood gebroken hebben voor elkaar,
laat dat voor ons een teken zijn
dat U dicht bij ons bent,
dat wij uw mensen zijn,
door U gevoed, door U bemind.
Verlaat ons nooit, wij bidden U,
wees als het daglicht om ons heen,
wees onze vaste grond,
en meer dan dat:
onze toekomst, onze Vader.

Amen.

Keuzeteksten 61

UITGELEIDE

Allen gaan staan, de voorganger staat bij het voeteneinde

Om de laatste eer te brengen aan deze mens,
om recht te doen aan haar leven en sterven, staan wij hier,
rondom het dode lichaam
dat ons van *haar/hem* is overgebleven.
Wij houden onze ogen gericht
op het kruis van Jezus Christus,
en wij spreken uit,
in tastend geloof,
dat dit het einde niet is,
dat onze God een God van levenden is.

Meer dan haar lichaam
is ons de naam

van deze mens gebleven;
die naam spreken wij hier uit,
met eerbied en genegenheid:
N.

Wij bidden:

Heer God, herinner U *zijn/haar* naam,
die *hij/zij* van mensen heeft ontvangen
en waarin *hij/zij* gekend wordt,
ook al is *hij/zij* gestorven,
die naam die Gij geschreven hebt
in de palm van uw hand.

Ten teken van onze hoop
dat God aan deze mens
een nieuw en onsterfelijk lichaam zal geven,
en om te getuigen
van ons geloof in de verrijzenis,
zegen + ik dit dode lichaam
in de naam van de Vader en de Zoon
en de heilige Geest.

Laat ons nu gaan in vrede
om *hem/haar*, die wij dit uur
voor het laatst in ons midden mochten hebben,
weg te dragen naar *zijn/haar* graf.
Wij geven *hem/haar* uit handen,
wij leggen *hem/haar* neer in de aarde,
in de handen van de levende God,
in de naam van de Vader en de Zoon
en de heilige Geest.

Amen.

Mogen onze gebeden *hem/haar* vergezellen.

Keuzeteksten 62-67

PSALM of GEZANG

Liedsuggesties blz. 987-1000

*Tijdens dit lied wordt de gestorvene uitgedragen
De klok luidt*

OP DE BEGRAAFPLAATS OF
IN DE AULA VAN HET CREMATORIUM

[GELOOFSBELIJDENIS]

Nu het leven van *N* ten einde is gegaan
vertrouwen wij *haar/hem* toe
aan God onze Vader,
bij Wie de bron van leven is,
en de gedachtenis der namen.

Ps. 36:10a

bij het neerlaten van de kist

Wij leggen nu het lichaam van *N* in de aarde
als zaad dat gezaaid wordt voor de oogst.

Keuzeteksten 68

of (bij crematie)

Haar/zijn lichaam geven we over om tot as te worden.

Keuzeteksten 69

Deze mens hebben wij van God gekregen
deze mens geven wij aan God terug,
in vertrouwen op Jezus onze Heer
die gezegd heeft:
'Ik ben de opstanding en het leven.'

Joh. 11:25

Niemand leeft voor zichzelf.
Niemand sterft voor zichzelf.
Wij leven en sterven
voor God onze Heer,
aan Hem behoren wij toe.

naar Rom. 14:7-8

GEBED DES HEREN

ZENDING EN ZEGEN

Laten wij dan gaan
in de vrede van de Heer,
zijn dag tegemoet.

De HEER zegene u en Hij behoede u,
De HEER doe zijn aangezicht over u lichten
en zij u genadig,

De HEER verheffe zijn aangezicht over u
en geve u vrede.

Amen.

of

De genade van onze Heer Jezus Christus
en de liefde van God
en de gemeenschap van de heilige Geest
zij met u allen.

Amen.

of

Zegene u de almachtige en barmhartige God,
Vader, Zoon en heilige Geest.

Amen.

Persoonlijke gedachtenis

Orde I – zeven of dertig dagen na het sterven

OPENING

In de naam van de Vader
en de Zoon
en de heilige Geest.

Amen.

AANSTEKEN VAN EEN KAARS

Gezegend zijt Gij, God,
Koning van de wereld,
om het licht
voor mijn ogen ontstoken.

Wees aanwezig,
laat U vinden
en bewaar mij
voor het donker,
nu ik mij gewonnen geef
aan het wenken
van uw licht.

Amen.

STILTE

PSALM

gelezen of gezongen

[SCHRIFTLEZING]

MOMENT VAN INKEER EN VERSTILLING

GEBED DES HEREN

PERSOONLIJK GEBED

of (na zeven dagen)

Hoor mij, God,
als ik tot U roep.
U ziet mijn verdriet,
U kent de vragen
die mijn gedachten vervullen,
U weet hoe ik opzie
tegen de dag van morgen.
Versterk in mij het geloof
dat ik mijn weg niet alleen ga.
Troost mij
met uw aanwezigheid,
nu en in de dagen die komen.
Amen.

of (na dertig dagen)

Kome wat komen moet,
nog meer onduldbare
dagen van angstig
vragen: hoe verder,
nachten van niet meer
weten: wie ben ik.

Kome wat komt, maar
laat het om jou zijn
dat wij het uithouden
en niet om niemand.

Dat wij de beker
drinken tot de bodem,
dat wij dit leven
leven tot de dood.

Amen.

Keuzeteksten 71-74

SLOTGEBED

In uw handen, Heer,
beveel ik mijn leven.
Amen.

Persoonlijke gedachtenis

Orde II – een jaar na het sterven

OPENING

In de naam van de Vader
en de Zoon
en de heilige Geest
Amen.

AANSTEKEN VAN EEN KAARS

Gezegend zijt Gij, God,
Koning der wereld,
die de vlam
in ons hart bewaart,
wakker haar aan
tot de nacht is gedaan
en het duister geleden.
Amen.

STILTE

PSALM

gelezen of gezongen

SCHRIFTLEZING

bijvoorbeeld: Psalm 63; Psalm 116; Psalm 138; Matteüs 11,25-30

MOMENT VAN INKEER EN VERSTILLING

GEBED DES HEREN

PERSOONLIJK GEBED

of

O Heer,
wees ons tot steun
heel die lange dag van ons leven

met al zijn moeiten,
tотdat de schaduwen lengen
en de avond valt,
en de wereld om ons heen tot rust komt,
de koorts van het leven gaat liggen
en ons werk is gedaan.
Geef dan in uw genade, Heer,
dat wij een veilig onderkomen vinden bij U
en eindelijk rusten in vrede.
Door Jezus Christus, onze Heer.
Amen.

Keuzeteksten 71-74

SLOTGEBED

In uw handen, Heer,
beveel ik mijn leven.
Amen.

Gedachtenis in de kerk

De gedachtenis vindt plaats in het kader van de voorbede

[LIED]

Liedsuggesties blz. 987-1000

Voor God en elkaar
brengen wij de namen in gedachtenis
van de leden van onze gemeente
die dit jaar gestorven zijn.
Wij gedenken hen met eerbied,
mensen die ons zijn voorgegaan
en met wie wij verbonden blijven
in de gemeenschap der heiligen.
Wij gedenken hen
in het licht van de opstanding
van Jezus Christus, onze Heer,
totdat Hij komt!

Keuzeteksten 75-76

*Nu worden de namen genoemd van hen die gestorven zijn
Na het noemen van iedere naam kan een nabestaande een kaars
aansteken*

LIED

Liedsuggesties blz. 987-1000

Hierna volgt de voorbede

Na de uitvaart

Orde I – plaatsen of bijzetten van een asurn

OPENING

In de naam van de Vader
en de Zoon
en de heilige Geest.

Amen.

Wij zijn hier bijeengekomen
om de as van *N*
*een plaats te geven op deze gedenkplaats/
bij te zetten in dit graf.*
Moge de vrede van God met ons zijn.

[PSALM]

Liedsuggesties blz. 987-1000

PLAATSEN OF BIJZETTEN VAN DE URN

Voor het aangezicht van God gedenken wij *N*
en bevelen *hem/haar*
in de liefde van God.
Wij geven *zijn/haar* as deze rustplaats
of
wij vertrouwen deze as toe aan de aarde
in de vaste en zekere hoop
op de opstanding tot eeuwig leven.
Door Jezus Christus, onze Heer.

Amen.

Haar/zijn gedachtenis zij ons tot zegen.

Dat zij/hij mag rusten in vrede.

Amen.

of

In de vaste en zekere hoop
op de opstanding tot eeuwig leven
door onze Heer Jezus Christus,

bevelen wij onze zuster/broeder N.,
aan bij de almachtige God,
nu wij haar/zijn as
op deze plaats bijzetten.
Zalig zijn de doden
die in de Heer sterven,
van nu aan.
Ja, zegt de Geest,
zij rusten van hun moeiten
en hun werken volgen hen na.
Amen.

Opb. 14:13

GEBED DES HEREN

en/of

Laat de zon van uw aangezicht
over ons opgaan,
zegen ons allen met het licht
van uw ogen.
Zie met ontferming naar onze aarde,
houd in uw hoede wie haar bewonen,
houd ons omsloten, thuis in uw zegen.
Amen.

ZEGEN

Zegene en behoede ons
de almachtige en barmhartige God,
Vader, Zoon en heilige Geest.
Amen.

Na de uitvaart

Orde II – verstrooien van de as

OPENING

In de naam van de Vader
en de Zoon
en de heilige Geest.

Amen.

GEBED

Heer God,
voor uw aangezicht
gedenken wij de naam van N,
geborgen in uw genade,
geschreven in de palm van uw hand
en gekend bij ons, die hier staan
om *haar/zijn* as te verstrooien.

Amen.

VERSTROOIEN VAN DE AS

Wij verstrooien nu over de aarde
de as van N,
as tot as, stof tot stof,
zoals een zaad gezaaid wordt voor de oogst,
in de vaste en zekere hoop
op de opstanding tot eeuwig leven.
Door Jezus Christus, onze Heer.

Amen.

Haar/zijn gedachtenis zij ons tot zegen.
Dat *zij/hij* rusten moge in vrede
In de naam van de Vader
de Zoon
en de heilige Geest.

Amen.

of

Goede God,
wij zijn hier samengekomen
om de laatste eer te bewijzen aan N.

Wij gedenken het woord
dat Gij gesproken hebt tot de mens:
'Stof zijt gij en tot stof zult gij wederkeren.'
Wij houden ons oog gericht
op de komst in heerlijkheid
van onze Heer Jezus Christus
die ons vernederd lichaam
aan zijn verheerlijkt lichaam gelijk zal maken,
en wij geloven
dat deze mens geborgen is in uw genade,
dat *zij/hij* gekend is bij U.

De as wordt nu verstrooid
In dit geloof,
verstrooien wij nu deze as
over de *aarde/zee*.

Meer dan *haar/zijn* as
is ons de naam van deze mens gebleven;
die naam spreken wij hier uit
met eerbied en genegenheid:
N.

En wij bidden:
Heer God, herinner U *haar/zijn* naam,
die naam die Gij geschreven hebt
in de palm van uw hand.
Houd ons allen samen in uw Naam,
de enige, onuitspreekbare,
waarin de namen van al uw mensenkinderen
zijn opgenomen.
Hoor ons gebed, goede God,
nu wij samen tot U bidden:

Onze Vader ...

Zegene en behoeede ons
de almachtige en barmhartige God,
Vader, Zoon en heilige Geest.

Amen.

of

Laat ons dan gaan in vrede
met de zegen van de almachtige God,
Vader, Zoon en heilige Geest.

Amen.

Na de uitvaart

Orde III – plaatsen van een grafsteen of bijschrijven van een naam

OPENING

In de naam van de Vader
en de Zoon
en de heilige Geest.

Amen.

[PSALM]

Liedsuggersties blz. 987-1000

GEBED

Heer God,
voor uw aangezicht
gedenken wij de naam van N,
geborgen in uw genade,
geschreven in de palm van uw hand
en gekend bij ons, die hier staan
bij *haar/zijn* graf.
Dat *zij/hij* rusten mag in uw vrede.

Amen.

GEBED DES HEREN

Vaster dan in steen
staat *haar/zijn* naam
gegrift in Gods gedachtenis.

ZEGEN(BEDE)

Zegene en behoede ons
de almachtige en barmhartige God,
Vader, Zoon en heilige Geest.

Amen.

(Keuze)teksten

Naderende dood

ALS DE DOOD DICHTBIJ IS

Gebeden

1. In uw handen, Heer, beveel ik mijn leven.
In uw handen, Heer, beveel ik mijn leven.
Want Gij, Heer God, hebt ons verlost,
uw waarheid heeft ons vrijgemaakt.
In uw handen, Heer, beveel ik mijn leven.
Eer aan de Vader door de Zoon in de eenheid met de Geest.
In uw handen, Heer, beveel ik mijn leven. *Ps. 31:6*
2. Ik kan gaan slapen zonder zorgen,
want slapend kom ik bij U thuis.
Alleen bij U ben ik geborgen,
Gij doet mij rusten tot de morgen
en wonen in een veilig huis. *Ps. 4 vers 3 (berijmd)*
Amen.
3. Hoe zou ik aan uw aandacht ontsnappen,
hoe aan uw blikken ontkomen?
Klom ik op naar de hemel – u tref ik daar aan,
lag ik neer in het dodenrijk – u bent daar.

Al verhief ik mij op de vleugels van de dageraad,
al ging ik wonen voorbij de verste zee,
ook daar zou uw hand mij leiden,
zou uw rechterhand mij vasthouden.

Al zei ik: 'Laat het duister mij opslokken,
het licht om mij heen veranderen in nacht,'
ook dan zou het duister voor u niet donker zijn –
de nacht zou oplichten als de dag,
het duister helder zijn als het licht.

Ps. 139:7-12

4. Voor U, voor U alleen
buig ik mij.
Naar U alleen
wil ik uitzien,
U aanspreken,
U roepen om genade.

Mijn dagen heb ik geleefd;
neem ze in uw hand
en weeg ze
met de maat van uw liefde.
Op uw liefde, God,
wil ik mij beroepen.
Onzeker ben ik,
armzalig
lijken de vruchten
en leeg mijn handen.
Rusteloos denk ik
aan alles wat voorbijging,
de vonk van uw adem niet bezat,
en zwaar soms
is mijn hart
om wat gebroken bleef,
om de schuld, de scherven.

God,
lees mijn dagen
met uw ruime hart,
weeg mijn leven
met de maat van uw liefde,
en ken mijn naam,
voor U neergelegd
door Jezus, uw Zoon.
Amen.

5. Mijn God,
waarom zal ik jou nog bidden?
Niet het donker
van een ongeweten lange nacht
maakt mij nog bang.
Niet het verval
van wat en wie ik was.
Maar niet te dragen is de pijn

om wie ik los moet laten.
Dit is niet te verdragen:
afscheid voorgoed
van mensen,
waarmee mijn liefde is vergroeid,
waarmee mijn leven is gevuld.
Zij zijn mijn leven zelf geweest,
en strijdig met het leven zelf,
met alles wat mij nog lief is,
is de dood.
Nog kan ik dat niet:
hen loslaten.

Als vechten niet meer kan,
het einde zichtbaar wordt,
zal ik mij dan
door dit grote verdriet heen kunnen bidden,
mijzelf loslaten in jouw handen?
Als ik niet verder
met hen mee kan gaan,
zal jij er dan zijn,
en mij tillen over deze muur van pijn?
Zal ik dan jou vinden?
Amen.

6. Gij, die de wacht houdt
over wie dreigen te vallen,
die de bron zijt
van het licht
dat alle duisternis verdrijft,
omhul ons met de schaduw
van uw vleugels,
schenk ons rust
in onze onrust,
en doe ons verlangen naar de dag
dat Gij ons zult opnemen
in uw heerlijkheid,
het eeuwige licht
dat over ons is opgegaan
in Christus Jezus, onze Heer.
Amen.

7. Om het oog dat verdonkert,
om de kracht die wijkt,
om de avond die valt,
Heer, ontferm U!

Om de stilte die te groot wordt,
om het licht dat te fel wordt,
om de handen die doelloos rusten,
Heer, ontferm U!

Om de dagen die voorbijgingen,
om de dromen die verloren raakten,
om de vrienden die zijn gegaan,
Heer, ontferm U!

Om het wachten op niemand,
om de onbegrepen pijn,
om het eenzame zwijgen,
Heer, ontferm U!

Om wat ooit heeft gebloed,
om wat vruchteloos bleef,
om wat brak onherstelbaar,
Heer, ontferm U!

Om nog te bestaan, stil en terzijde,
om ongekend en afgeschreven te zijn,
om de nacht die komen gaat,
Heer, ontferm U!

8. Blijf bij ons, Heer,
want de dag loopt ten einde
en de avond valt over ons neer.

Blijf bij ons, Heer,
want wij vrezen het duistere dreigen
van een nacht die een eeuwigheid duurt.

Blijf bij ons, Heer,
want wij wachten gespannen op de morgen
en wij weten niet of hij wel komt.

Blijf tot ons spreken, ook als wijzelf
door onheil vandaag woordloos zijn geworden.

Blijf naar ons omzien, wanneer onze ogen
speuren naar een lichtpunt in het donker.

Blijf naar ons luisteren, als wij U zeggen
wat wij nog aan niemand hebben toevertrouwd.

Blijf bij ons, Heer,
met een enkel woord, een eenvoudig gebaar
vol warmte en troost en gemeenschap.

Blijf bij ons, Metgezel,
ga met ons mee onderweg en vertel ons
het geheim van geloof, hoop en liefde.

Blijf bij ons, Vriend,
en help ons dat wij jón niet verlaten
in al jouw eenzaamheid van deze nacht.

Blijf bij ons, blijf ons nabij, blijf ons bij.
Amen.

9. *slotgebed bij een wake*

Waak,
lieve God,
vannacht
bij hen die wakker zijn,
of waken,
of wenen,
en laten uw engelen
beschutten
hen die slapen.
Behoed de zieken.
Verkwik de vermoeiden.
Geef de stervenden kracht,
rust aan hen die lijden.
Ontferm U over
wie angstig zijn.
Dat vragen wij U
omwille van uw liefde.
Amen.

AFSCHEID NEMEN

Gebeden voor de stervende

10. O God,
wij bidden tot U
als wij ons moeten neerleggen
en toevertrouwen.

Wij bidden tot U
als wij de ogen moeten sluiten
en ons overgeven.

Wij bidden tot U
als wij ons uitstrekken
in het duister.

Wij bidden dat Gij onze naam uitroept
en onze hand vasthoudt
en uw licht schijnen laat
in onze nacht

tot aan uw morgen.

Amen.

11. Mijn God, ik geloof in U.
Mijn God, ik hoop op U.
Mijn God, ik heb U lief.
Ik geef mij helemaal aan U over.
Kom, Heer Jezus, kom.

12. Goede God,
onze levens liggen in uw hand,
uw aanwezigheid geeft ons ruimte
elkaar in de ogen te zien.

Sta ons bij
nu wij afscheid nemen.

Omgeef ons heden en verleden
met uw vertroosting
en leid ons naar uw toekomst.

Vergeef ons omdat wij niet hebben gedaan
wat wij hadden moeten doen,

help ons te overwinnen
wat ons van U en elkaar heeft afgehouden.

Omgeef ons met uw liefde
waarin wij geborgen zijn
voor altijd.

Amen.

13. Heer Jezus Christus,
verlos uw dienaar *N* van al het kwade,
dat *zij/hij* mag rusten met al uw heiligen
in de vreugde van uw eeuwig huis
voor nu en altijd.

Amen.

14. Genadige God,
Wees aanwezig bij onze *zuster/broeder N*.
Help *haar/hem* nu te vertrouwen op uw goedheid
en vast te houden aan uw belofte van eeuwig leven.
Reinig *haar/hem* van alle zonde
en doe alle lasten weg.
Geef *haar/hem* de ontwijfelbare vreugde van uw verlossing.
Door Jezus Christus, onze Heer.

Amen.

15. Almachtige God,
door zijn opstanding uit de dood
overwon Jezus Christus de dood
en brengt hij ons tot eeuwig leven.
Waak over onze *zuster/broeder N*.
Geef *haar/hem* zicht op het huis van uw liefde,
waar de pijn verdwenen is en de dood niet meer zal zijn.
Door Jezus Christus, de Heer van het leven.

Amen.

16. *wanneer het leven niet langer kunstmatig verlengd wordt*

God van mededogen en liefde,
U heeft ons de levensadem ingeblazen
en ons geestkracht en wilskracht geschonken.

In onze breekbaarheid geven wij
dit leven over aan U, van wie het kwam,
vertrouwend op uw genadige beloften.
Door Jezus Christus, onze Heer.

Amen.

De voorganger legt de hand op het hoofd van de stervende
Ga, o christenziel, in vrede
in de naam van God, de Schepper
die u geformeerd heeft,
in de naam van Jezus Christus
die u verlost heeft,
in de naam van de heilige Geest,
de Trooster, die u heiligt.
Dat u in gemeenschap met de heiligen
en al de hemelse heerscharen
mag rusten in vrede
en voor eeuwig geborgen
mag zijn bij de Heer.

Amen.

In uw handen, barmhartige Verlosser,
bevelen wij uw dienaar N,
ontvang, zo bidden wij U,
een schaap van uw eigen stal,
een lam van uw eigen kudde,
een zondaar die Gij zelf verlost hebt.
Neem *haar/hem* op in de armen van uw barmhartigheid,
in de zalige rust van uw eeuwige vrede
en in de glorievolle gemeenschap
van de heiligen in het licht.

Amen.

Zegen(bede)

17. N, onze *zuster/broeder* in het geloof,
wij vertrouwen je toe aan God die je geschapen heeft.

Dat je mag terugkeren naar Hem
die jou geformeerd heeft
uit het stof van de aarde.
Dat Christus,
omgeven door de grote wolk van getuigen

van alle tijden en plaatsen,
je tegemoet kome,
nu je uit dit leven weggaat.

Moge Christus, de Heer der glorie,
die voor jou gekruisigd werd,
je vrijheid en vrede geven.

Moge Christus, de hogepriester,
die al je zonden vergeven heeft,
je temidden van zijn volk bewaren.

Moge Christus, de Zoon van God,
die voor jou gestorven is,
je de glorie van zijn koninkrijk doe zien

Moge Christus, de goede Herder,
je omringen met zijn tedere zorg.

Moge jij je Verlosser aanschouwen
van aangezicht tot aangezicht,
moge jij God zien en je eeuwig verheugen.

Amen.

18. De almachtige en barmhartige God,
+ de Vader, de Zoon en de heilige Geest
zegene u ten eeuwige leven.

Amen.

Gebeden voor naaststaanden

19. Almachtige God, onze Schepper en Verlosser,
U bent onze troost en onze sterkte.
U hebt ons gegeven onze *zuster/broeder N*
te kennen en lief te hebben.
Wees onze steun nu wij *haar/hem* toevertrouwen
aan uw grenzeloze liefde en eeuwige zorg.
Verzeker ons dat zelfs de dood
ons niet kan scheiden van uw oneindige barmhartigheid.
Wees ons genadig in onze angst,
dat wij uw troost waarlijk mogen kennen
en leren te leven in de hoop op de opstanding.
Door Jezus Christus, onze Heer.

Amen.

BIJZONDERE OMSTANDIGHEDEN

Ieder die aanwezig is bij een plotselinge dood of een stervende of gestorvene als eerste vindt, kan haar/hem de hand op het hoofd leggen of een kruisteken op het voorhoofd maken en een zegen uitspreken, bijvoorbeeld

20. De HERE zegene u en behoede u;
de HERE doe zijn aangezicht over u lichten
en zij u genadig;
de HERE verheffe zijn aangezicht over u
en geve u vrede.

Amen.

Ook kan het Onze Vader gebeden worden

Gebed in geval van een ramp met meerdere slachtoffers

21. In grote verslagenheid
zijn wij hier samen
rond N en N, slachtoffers van een verschrikkelijk ongeluk.

Deze ramp treft ons allen,
wij zijn deelgenoten in het verdriet,
in de verbijstering.

De schrik is ons om het hart geslagen,
een breuk in ons bestaan
heeft ons uiteengerukt.

Midden in het leven
zijn wij door de dood omvangen.

Wij bidden U, God,
houd ons vast
nu wij afscheid moeten nemen
van deze geliefden,
die toch allen mensen van U zijn,
ieder met haar en zijn eigen gestalte.

Maak ons sterk nu wij wankelen,
houd ons overeind,
ondersteun ons
met uw liefde en trouw
die geen einde kent.

Amen.

22. Genadige God,
door uw Zoon hebt Gij ons geleerd
dat niets in leven of sterven
ons kan scheiden van uw liefde.
Zie dan in genade neer op allen
over wie een groot verdriet gekomen is.
Help hen die gewond zijn,
ontferm U over de stervenden.
Sterk allen die hulp verlenen.
Troost en bescherm hen
die hun geliefden verloren hebben of missen.
Geef licht in het duister
aan allen die de wanhoop nabij zijn,
en wees ons een gids en een toevlucht
in leven en in sterven,
door Jezus Christus, onze Heer.
Amen.

23. Heer, als ons geloof wankelt
en uw liefde voor ons ver weg lijkt,
wanneer de beproeving ons verwacht
en moedeloosheid ons aangrijpt,
zult Gij, onze Vader, ons toch helpen.
Want over ons is gekomen
... gebeurtenis ...
Heer, Gij zijt de kracht der zwakken,
de troost voor wanhopigen,
de toevlucht voor uw kinderen
op ieder moment.
Gij zijt ons enig licht in de duisternis,
Gij zijt het leven voor hen die gestorven zijn.
Geef ons uw vrede,
geef ons rust en vertrouwen.
Heer, blijf bij ons.
Amen.

24. Onze lieve Vader,
Gij zijt God,
van vóór de wereld ontstond,
Gij blijft God,
wanneer zij er niet meer is.
Omgeef ons in deze korte tijd van leven
met uw liefde,

en verdrijf alle angst en vrees.
Sterk ons in het geloof
dat zin en voleinding van de wereld
rusten in uw wil.
Door Jezus Christus, onze Heer.
Amen.

Gebed in geval van vermissing

25. Goede God,
onmachtig en vertwijfeld
komen wij tot U.

Wij weten niet
hoe of wat,
N, zij/hij is afwezig
en toch zo dicht bij ons –
wij hebben gezocht, onze geliefde,
en niet gevonden.

Onze gedachten zijn voortdurend
bij *haar/hem*,
haar/zijn spoor zijn we nagegaan,
maar onvindbaar
is *haar/zijn* gestalte,
leeg zijn we teruggekeerd –
we missen *haar/hem* zo vreselijk.

Help Gij ons dan,
Gij die ons zoekt
wanneer wij verloren dreigen te raken,
help ons,
dat wij vasthouden aan uw aanwezigheid,
voelbaar en tastbaar
in uw Woord en Sacrament.
Wees ons nabij,
vul ons hart met uw verwachting
en verlangen.
Amen.

Gebed in geval van moord

26. O God,
radeloos zijn wij
om wat er met *N* is gebeurd
Onverwacht en ongedacht
is met geweld *haar/zijn* leven genomen
[en *haar/zijn* lichaam geschonden].
Niemand die *haar/hem* kon bijstaan
dan alleen Gij, onze God,
die alle macht te boven gaat
en niet laat varen het werk
dat uw hand aan ons leven is begonnen.
Toch hebt Gij *haar/hem* niet bewaard voor het kwade.

Ps. 121

Wat kunnen wij nu anders doen
dan vertrouwen dat *haar/zijn* hulpgeroep
omhoog steeg tot U
en dat U *haar/hem* in uw erbarmen hebt opgenomen.
Laat *haar/hem* veilig en geborgen zijn
en doe recht, Heer, aan *haar/zijn* leven en sterven.
Sta ons bij in ons verdriet,
en bewaar ons in uw liefde
voor bitterheid en wrok.

27. HEER, hoor ons gebed. Ps. 102
Laat ons hulpgeroep tot U komen.
Verberg Uw aangezicht niet voor ons,
nu wij verslagen en verbijsterd zijn
om wat er gebeurd is met onze *N*.
Gedenk, HEER, wat *haar/hem* is overkomen. Kl. 3 en 4
Zie en aanschouw
wat ons is aangedaan.
O God, houd U niet stil, Ps. 83
Zwijg niet en blijf niet werkeloos.
Waak op! Waarom slaapt Gij, HEER! Ps. 44:24-25
Waarom verbergt Ge uw aangezicht.
Sta op, ons tot hulp.

Rond het sterven

MOMENT VAN OVERLIJDEN

28. Onthoud uw eeuwig licht niet, God,
aan deze mens.
Hier is ons het lichaam nog gelaten,
van *haar/hem* die wij hebben liefgehad,
van wie wij de kracht hebben gekend,
de zwakheid soms gedeeld.
Deze mens,
naar uw beeld geschapen,
naar uw gelijkenis bedoeld
en op onze liefde gebouwd, -
zo groot is de pijn
dit alles los te laten.
Breekbaar heeft *zij/hij* bestaan
en geleefd van uw adem.
Heilig *haar/hem*
met uw vrede.
Amen.

29. Lieve Here God,
Gij weet wat wij nodig hebben
nog eer wij U iets vragen.

Ons hart rouwt, omdat *N* gestorven is.
In onze vertwijfeling roepen wij U aan,
God van levenden en doden;
Gij die zeer hoog woont
en zeer laag neerziet,
ontferm U over ons.

Ps. 113:5b,6a

Wij naderen tot U met schroom
om onze lieve dode aan U toe te vertrouwen.
Gedenk *haar/zijn* naam
en neem *haar/hem* op in uw erbarmen.
Laat *haar/hem* uw vrede ten deel vallen
en vergader *haar/hem* tot alle mensenkinderen
die in Christus ontslapen zijn.

Wij danken U voor het leven van *N*.
Gij hebt *haar/hem*
in de schoot van *haar/zijn* moeder geweven. *Ps. 139:13b*

Gij hebt *haar/hem* aan het licht doen komen
en leidt *haar/hem* door het duister van de dood.
Laat *zij/hij* dan mogen rusten
in de verwachting van uw Koninkrijk dat komen zal.

Wees de levenden nabij,
die hier zijn om hun verdriet te delen
en troost te zoeken bij U.
Schaam U niet onze God te zijn. *Heb. 2:11*
Blijf bij ons in deze dagen van rouw, *Heb. 11:6b*
dat wij in eenvoud ons geloof bewaren. *Lc. 24:39*
Omwille van uw Zoon, Jezus Messias, onze Heer, *Ps. 116:6*
die voor ons zijn leven gegeven heeft,
zend ons uw licht en uw waarheid, *Ps. 43:3a*
dat wij de dood niet vrezen.

Leg ons als een zegel aan uw hart, *Hl. 8:6a*
als een zegel aan uw arm.
Bij U zijn wij geborgen.

Nu is de avond gevallen, de nacht gekomen.
Maar wij, die U prijzen *Ps. 115:18a*
om het licht van de schepping,
wij verwachten de nieuwe morgen,
als de zon van de gerechtigheid, *Mal. 4:2*
Jezus Christus,
zal opgaan over ons allen.
Amen.

Gebed in geval van een gestorven kind

30. God van liefde en leven,
U hebt ons *N* gegeven als onze *dochter/zoon*.
Geef ons de zekerheid,
dat *zij/hij* die is heengegaan uit onze ogen,
niet is weggeraakt uit uw zorg.
Kom ons in onze droefheid nabij,
breng zegen te voorschijn uit verdriet,
en laat ons in onze tranen en pijn weten,
dat Gij ons nabij zijt,
doe ons uw genezende liefde ervaren,
door Jezus Christus, onze Heer.
Amen.

31. God, onze Schepper, oorsprong van alle leven,
ons hoofd en ons hart
zijn vol van verdriet en vragen.
Het kind dat wij verwachtten
en droegen,
is gestorven nog voor het geboren is,
het heeft het levenslicht niet mogen aanschouwen.
Wij noemen U *haar/zijn* naam, *N*.
Wil Gij *haar/zijn* naam schrijven
in de palm van uw hand
en neem *haar/hem* op in uw hemels licht.
Troost ons
en geef ons de zekerheid dat een leven,
hoe klein en kort ook,
niet tevergeefs is.
Maak ons sterk,
dat ook wij geborgen zijn
in uw liefde,
omwille van uw lieve Zoon
Jezus Christus, onze Heer.
Amen.

32. God van mededogen,
die liefhebt alles wat U geschapen hebt
en niet loslaat het werk van uw handen.
In uw hoede bevelen wij *N*, *dochter/ zoon* van *N* en *N*,
die met zoveel liefde verwacht werd,
en naar *wier/wiens* komst ook wij hebben uitgezien.
Vul de leegte van hun hart met uw nabijheid,
Kom met uw vertroostend woord in ons midden
en geef ons de zekerheid
dat Gij uw liefdevolle armen
om *haar/hem* heengeslagen hebt,
en dat *zij/hij* deelt in het leven en de opstanding
van uw Zoon Jezus Christus, onze Heer.
Amen.

33. God van liefde en leven,
U hebt ons *N* gegeven als onze *dochter/zoon*.
Een geschenk uit uw hand was *zij/hij*.
Wij geven *haar/hem* aan U over.
Maar geef ons dan uw belofte
dat *zij/hij* niet wegraakt uit uw ogen,

omgeef *haar/hem* met uw warme nabijheid
en kom in onze droefheid met uw troost.
Laat ons door onze tranen heen weten
dat U ons allen op handen draagt.
Genees ons gebroken hart
met uw woord van bevrijding,
waardoor wij de hoop bewaren
op uw toekomst die Gij voor ons open houdt
door Jezus Christus, uw Zoon, onze Heer.
Amen.

34. Lieve God,
als wij U het meest nodig hebben,
bent U ons meer dan ooit nabij.
In dit uur van verdriet
komen wij tot U,
vertrouwend op uw liefhebbende genade.

Wij zegenen U om de gave van dit kind,
om *haar/zijn* doop in uw kerk,
om de vreugde die *zij/hij*
allen die *haar/hem* kenden gaf,
om de dierbare herinneringen die ons zullen bijblijven
en om de zekerheid
dat *zij/hij* voor altijd zal leven
in de vreugde en de vrede van uw tegenwoordigheid.
Amen.

35. Onze Vader in de hemel,
wij zijn met stomheid geslagen:
een moeder en een vader
die hun kind liefhadden
en het verloren;
een broertje en een zusje
die met *haar/hem* speelden,
en nu is *zij/hij* er niet meer.

Het huis is zo stil,
nu *haar/hem* stem er niet meer klinkt;
zo leeg, nu *zij/hij* er niet meer woont.
Vreemdelingen zijn wij in onze stad,
die niet weten waarheen te gaan.
De wereld lijkt donker en koud;
waar vinden wij mededogen?

Lieve Vader in de hemel,
open onze ogen voor het licht van uw liefde,
wek ons met de warmte van uw Woord.
Amen.

VERZORGING VAN HET LICHAAM

36. Nu was ik het lichaam dat ik kende en beminde,
jouw lichaam,
voor het laatst het mijne,
want ik ben van mijn geliefde, *HL. 8:10*
maar mijn geliefde is niet meer van mij.

Sterk als de dood is mijn liefde,
wateren kunnen haar niet blussen
en rivieren spoelen haar niet weg. *HL. 8:7*

Ik ben van mijn geliefde,
naar hem gaat mijn begeerte uit, *HL. 8:10*
maar mijn geliefde is niet meer van mij.

Ik was jouw lichaam dat ik kende en beminde,
jouw dode lichaam,
en ik spreek uit in tastend geloof
woorden die te groot voor me zijn.
Ik was je lichaam
en ik draag je over in de handen van de Eeuwige.

38. Wij verzorgen nu voor het laatst deze mens die ons lief is.
Onze handen wassen *haar/hem*
als teken van liefde.

Met water wassen wij *haar/zijn* lichaam,
gedachtig aan *haar/zijn* doop.

Toen is *haar/zijn* naam verbonden met de uwe,
haar/zijn leven gesteld in uw belofte.
Nu vertrouwen wij *haar/hem* aan U toe,
want Gij weet wat maaksel wij zijn,
gedachtig, dat wij stof zijn.
De sterveling – zijn dagen zijn als het gras,
als een bloem des velds, zo bloeit hij;
wanneer de wind daarover is gegaan, is zij niet meer,

en haar plaats kent haar niet meer.
Maar de goedertierenheid van de HEER
is van eeuwigheid tot eeuwigheid.

Ps. 103:14-17

Amen.

SLUITEN VAN DE KIST

39. Eeuwige God,
nu het lichaam van *N*
die ons zo lief was,
onttrokken wordt aan onze ogen,
bidden wij U:
doe uw aangezicht over *haar/hem* lichten,
U die *haar/hem* hebt gekend
eer *zij/hij* werd geboren.
Houd uw ogen op *haar/hem* gericht,
neem *haar/hem* op in uw ontferming.
Door Jezus Christus, onze Heer.

Amen.

UITDRAGEN UIT HUIS

40. Goede God,
wij zijn hier bij elkaar
om onze lieve *N*,
nu *zij haar/hij zijn* aardse huis gaat verlaten
te begeleiden naar *de kerk/naam kerkgebouw/aula*
en naar *de begraafplaats/het crematorium*.

Voor het laatst is *zij/hij* in dit huis
waar *zij/hij* heeft geleefd,
gelachen en gehuild.
Neem *haar/hem* op in uw groot huis
en geef ons de kracht
dat we *haar/hem* kunnen loslaten,
sta ons bij, houd ons vast,
en ga met ons deze moeilijke weg.

Blijf bij ons met uw Woord
(en met uw gaven van brood en wijn),
maak ons ontvankelijk
voor de troost die Gij ons biedt.
Zo bidden wij U vandaag, dit uur,

door Jezus Christus, onze Heer,
uw lieve Zoon die ons allen is voorgegaan
naar U toe.

Amen.

41. Heer God,
we zijn hier bij elkaar
om afscheid te nemen van
onze lieve N,
nu *zij haar/hij zijn* aardse huis gaat verlaten.
Groot is ons verdriet
en we hebben moeite *haar/hem* los te laten.
Daarom bidden wij U:
vul de leegte van dit huis
en van ons hart
met uw nabijheid.
En troost ons in de dagen
die komen gaan
met uw licht en vrede.
[Maak ons ontvankelijk voor uw Woord,
voor uw gaven van brood en wijn.]
Amen.

Tussen dood en uitvaart

BEKENDMAKING IN DE KERK

*In de voorbede kan de gedachtenis van de gestorvene als volgt
onder woorden worden gebracht*

42. Voor uw aangezicht gedenken wij N,
die wij aan de dood moesten afstaan.
Gedenk Gij in uw eeuwige trouw *haar/zijn* naam
en wees hen die rouwen om *haar/zijn* dood
met uw troostende liefde nabij.
zie ook Dienstboek - een proeve, deel I blz. 832-833

Uitvaart

UITVAARTDIENST

Gebed van toenadering

43. Heer God, Gij gunt ons het licht van onze ogen,
Gij hebt onze geboorte gewild,
niet voor het duister hebt Gij ons gemaakt,
maar om te leven naar U toe.
Maar wees dan ook barmhartig
**en neem ons bij de hand;
keer ons ten goede, ten leven
vandaag en in eeuwigheid.
Amen.**

44. Laten wij onze schuld belijden
in vertrouwen op Gods barmhartigheid.

**Voor U belijden wij,
almachtige God,
voor heel uw kerk
en voor elkaar,
dat wij gezondigd hebben,
in gedachte, woord en daad,
in het kwade dat wij gedaan hebben
en in het goede dat wij hebben nagelaten.**

... gebedsstille ...

Ontferm U over ons,
vergeef ons onze zonden
en geef dat wij U mogen dienen.

**Vernieuw daartoe ons leven
door Christus, onze Heer.**

De almachtige en barmhartige God zij ons genadig,
vergeve ons onze zonden,
en geleide ons tot eeuwig leven.
Amen.

Gebed van de dag

45. Wanneer Gij ons hier bijeenvindt, Heer onze God,
dan weet Gij dat wij zijn samengekomen
om U de naam in gedachtenis te brengen

van onze *zuster/broeder N*,
die door de dood onbereikbaar is geworden voor ons,
weggevallen uit ons leven, uit ons midden,
zodat wij een lege plaats hebben aan onze zijde,
gevuld met onze rouw en ons verdriet.

Daarom beroepen wij ons op uw heilige Naam
de enige, de onuitsprekelijke,
waarin alle namen zijn opgenomen
van uw mensenkinderen.

Gij hebt ons in de rij gezet
met Abraham, Izaak en Jakob,
met Sara, Rebekka en Rachel,
omdat Gij een God zijt van levenden
en niet van doden, want voor U leven zij allen. *Lc. 20:38*
Gij hebt ons in één adem genoemd
met Jezus Christus, uw lieve Zoon,
die uit de doden is opgestaan
als de eerstgeborene onder velen.

Aan Hem houden wij ons vast
en wij vertrouwen ons toe aan de kracht
waarmee Hij ook alle dingen kan vernieuwen
en waardoor Hij ons vernederd lichaam veranderen zal,
om het aan zijn verheerlijkt lichaam gelijk te maken
op de dag van zijn verschijning.
Zo bidden wij U vandaag
en alle dagen van ons leven
door Jezus Christus, onze Heer.

Amen.

46. God, die ons leven omvat
en begaan bent met al wat leeft,
buig U over naar ons toe,
want ons vertrouwen is geschokt,
ons geloof schiet tekort.
Richt ons op, bemoedig ons
dat wij in alle vertwijfeling en verdriet
elkaar vasthouden
en een weg vinden
in de doolhof van het gemis.
Wees bij ons deze dag,
nu wij doen wat gedaan moet:
iemand die ons zo lief is loslaten –

dat wij het volbrengen.

Amen.

47. Heer onze God, wij komen tot U en ons hart is verdeeld:
wij geloven in uw macht over dood en leven
en wij zijn verslagen over wat de dood teweegbracht;
wij zijn dankbaar voor wat ons gegeven is
en wij zijn verbijsterd om wat ons is ontnomen;
wij willen aanvaarden wat ons overkwam
en wij zijn opstandig
tegen wat inbreuk maakt op ons geluk.
Wij roepen U aan, Heer onze God:
houd ons vast, richt ons op, voeg ons hart tezamen
in de gedachtenis van uw goedheid,
in de verwachting van uw toekomst –
dat bidden wij in de naam van Jezus Christus, onze Heer.
Amen.

48. Vader, vol van genade,
hoor onze gebeden en troost ons.
Vernieuw ons vertrouwen in uw Zoon
die U hebt opgewekt uit de doden.
Sterk ons geloof dat N,
geborgen in de liefde van Christus,
zal delen in zijn opstanding.
Hij, die leeft en regeert met U,
nu en in de eeuwen der eeuwen.
Amen.

49. God, onze Vader,
zie genadig naar ons om,
kom ons te hulp met uw heilige Geest,
dat die ons leidt op de weg der waarheid.
Open onze mond opdat wij uw lof verkondigen,
bereid ons hart om het te richten op U.
Versterk ons geloof,
verlicht ons verstand,
breng ons tot de kennis van uw Naam,
totdat wij, met hen die ons zijn voorgegaan,
het 'Heilig' zingen
en in het eeuwige licht
uw aangezicht aanschouwen mogen.
Door Jezus Christus, onze Heer.
Amen.

Voorbede

50. Voor alle mensen
die gebukt gaan
onder zware lasten,
bidden wij U, o God.

Voor allen
die de toon van de lofzang
niet meer kunnen vinden
omdat zorg en verdriet
hen naar de keel grijpt.

Voor allen
die hun dagen doorbrengen
in vreugdeloosheid
en voor wie de nacht
geen rust en ontspanning brengt,
maar slapeloze uren
vol pijn en angst.

Voor allen
bij wie de herinneringen schrijnen
als pijnlijke wonden
en bij wie de vooruitzichten alleen maar zorgen wekken.

Voor allen
die ten onder gaan
aan hun eenzaamheid en vertwijfeling,
voor wie de dagen zijn als nachten
en de nachten als een donkere hel.

O God, strek over hen uit
de vleugels van uw zorg en ontferming,
laat in hun duisternis
een straal binnenvallen
van het licht van uw nabijheid,
een glimp van de zonnigheid
van de dag van uw toekomst.
Amen.

51. Wij bidden U voor onszelf
die door de dood van zoveel mensen

worden aangevochten en beproefd
dat wij het verdriet niet koesteren,
dat het ons niet verstikt en eenzaam maakt.
Geef dat wij ons opnieuw
durven toevertrouwen aan dit leven.

Wij bidden

U voor hen die blindelings verder gaan;
en hun verdriet
niet kunnen verwerken;
dat zij, om Uwentwil en omwille van hun dode,
worden opgericht uit hun vertwijfeling;
dat er voor hen een mens zal zijn
die zwijgen, troosten en meedragen kan.

Wij bidden U

voor allen die leven moeten
met een lege plaats aan hun zijde,
voor hen die treuren
om een kind dat zij moesten verliezen,
om een vriend die wegviel uit hun kring,
om een gemis dat niet te noemen is.

Wij bidden U

voor allen die door ziekte
van hun omgeving afgesloten zijn
en teruggeworpen op zichzelf.
En voor wie leven in conflict met anderen
en geen oplossing weten,
voor hen die zich niet kunnen uitspreken,
die moeten zwijgen en alleen staan.

En voor allen die ontmoedigd zijn
door de hardheid van de mensen;
dat zij het levenslicht toch niet gaan haten,
dat zij het kwaad niet sterker achten dan het goede,
maar zonder verbittering
hun hart geopend houden
in hoop en verwachting

En voor hen die sterven en niet worden betreurd,
zoals men niet treurt om een steen langs de weg;
en voor allen die zijn zoek geraakt

in oorlog en gevangenschap,
voor hen die zelfmoord pleegden,
voor allen die ten dode toe vereenzaamd zijn:
dat Gij hen horen zult
en in uw hart bewaren.

Amen.

52. Schepper der wereld,
Gij geeft aan ons mensen het leven
en Gij neemt het weer tot U.
Voor ons is het verborgen
in het duister van de dood,
maar eens zult Gij het
vernieuwd en rein
aan het licht brengen.
Zie ons aan en hoor ons,
wij die hier bijeen zijn,
omdat *N* van ons is heengegaan.
Geef uw vrede
over onze schrik en bedroefdheid.
Omgeef al onze gedachten
over *N* en over onszelf
met uw erbarmen.
Maak ons bewust
van onze eigen sterfelijkheid,
en doe ons dankbaar leven
uit de hoop die niet beschaamd wordt.
Dat alles bidden wij U
in de naam van Jezus Christus, onze Heer.

Amen.

53. Lieve Here God,
wij die hier bijeen zijn,
wij houden ons hart vast,
omdat het uur van scheiden gekomen is.

Onze levensgezel *N*,
onze metgezel, die een naaste voor ons was,
is weggeroepen uit dit leven,
en wij, *haar/zijn familie/vrienden/...*,
wij willen *haar/zijn* naam gedenken
en *haar/zijn* geest in uw handen bevelen.

Voor uw aangezicht gedenken wij dit leven
en *haar/zijn* geschiedenis;
het leven van *N*, dat is voorbijgegaan
met alles wat daarin menselijk was:
het goede en het kwade,
de vreugde en het verdriet,
het welgevallen en de pijn,
alles wat sinds mensenheugenis
het deel is van stervelingen.

Neem Gij dan het leven aan
van onze geliefde dode
en wek in onze harten
de dankbaarheid voor uw goedheid en trouw,
die onvergankelijk zijn.
Laat niemand verdwalen
in eigen gedachten,
maar laat uw Woord ons een richtsnoer zijn,
uw liefde ons levenslicht.

Wij weten ons verbonden in ons verdriet
met elkaar en met allen die bedroefd zijn,
met allen die lijden aan de nood van de wereld.
Wij bidden U:
laat geen lijden tevergeefs zijn,
maar leer ons kennen
de gemeenschap met uw Zoon,
zodat wij, delend in zijn lijden,
mogen opstaan tot gerechtigheid en vrede.

Door onze tranen heen
zien wij een nieuwe toekomst
voor al uw schepselen.
Geef ons de kracht van het geloof
om zoals Abraham, de vader aller gelovigen,
daarheen op weg te gaan,
hand in hand met die ons lief zijn,
in de naam van Jezus Christus, onze Heer.
Amen.

Stil gebed

dit kan besloten worden met één van de volgende gebeden

54. God, die blijkens de kracht die in ons werkt
bij machte zijt meer dan overvloedig te doen
boven al wat wij vragen of denken –
U zij de heerlijkheid
in de gemeente en in Christus Jezus,
tot in alle geslachten
in de eeuwen der eeuwen.

Amen.

55. *na zelfdoding*

God van dood en leven,
wij bidden U
voor *N*, die zich aan de dood
gewonnen moest geven,
omdat *zij/hij* geen weg meer wist
met zichzelf en met het leven.

Gij die aan niemand voorbijziet,
berg *haar/zijn* aangevochten leven
in de schoot van uw genade
en houd *haar/hem* zo verbonden
met ons die in verbijstering en onmacht achterblijven.
... gebedsstille ...

Zo bidden wij U tezamen:

Heer, ontferm U.

56. *na zelfdoding*

Heer Jezus Christus,
U, die in eenzaamheid en verlatenheid
met de dood gestreden hebt,
wij kunnen de angst niet peilen,
die *N* tot in de dood gebracht heeft.
Wij weten ons onmachtig
dat wij *haar/zijn* noden niet konden beantwoorden.
Troost ons
en geef ons de zekerheid
dat U onze pijn op zult nemen
in uw liefde die geen einde heeft.

Amen.

Slotgebed bij voorbede

57. Eeuwige God, onze Schepper en Verlosser,
schenk ons [met N] en allen die in geloof zijn heengegaan,
de betrouwbare genadebewijzen
van het lijden van uw Zoon
en van zijn heerlijke opstanding;
dat op de laatste dag,
wanneer U alle dingen bijeen zult brengen in Christus,
wij ons met hen verheugen mogen
in de volheid van uw beloften.
Door onze Heer Jezus Christus, uw Zoon,
die met U in de eenheid van de heilige Geest
leeft en regeert in de eeuwen der eeuwen.
Amen.

Responsie bij voorbede

58. Gij die onze gedachten raadt,
ons bidden woordeloos verstaat –
als Gij ons niet hoort,
wie dan wel?

Tafelgebed

59. Gezegend, o God, zij uw Naam,
die telkens aan ons doorgegeven is,
door alle eeuwen heen en overal.

Zo veel is ons ontschoten of ontnomen,
verdamppt of spoorloos zoekgeraakt
in het zwaar geweld der tijden,

maar met uw Naam bent U nabij gebleven,
met al wat daarin veilig is gesteld,
eens en voorgoed, voor ieder van ons,

door Jezus Christus, onze broeder,
aan wie U de naam gegeven hebt
die boven alle namen uitgaat.

Nederig tot het bittere einde,
heeft Hij een brood genomen, het gebroken,
en gezegd: 'Dit is mijn lichaam voor u.'

Zo heeft Hij ook de beker genomen en gezegd:
'Dit is het nieuwe verbond in mijn bloed,
doet dit om Mij te gedenken.'

Gedenk Gij ons, roep ons bij onze namen,
wees hier aanwezig door uw Geest,
tot onze vertroosting en vrede.

Vernieuw het aanschijn van deze aarde,
verenig ons met wie zijn voorgegaan
op de weg van geloof, hoop en liefde.

En behoed in ons het visioen van uw Rijk,
bewaar in ons de hoop op die voltooide tijd,
waarin uw Naam zal zijn: 'Alles in allen.'

60. Gij die ons voor het licht gemaakt hebt,
dat wij leven,

naar U sta ik op in de morgen,
ik zoek U in de dageraad,
mijn ziel dorst naar U,
mijn vlees verlangt naar U.

Gij die ons voor het licht gemaakt hebt,
Levende, niet god van doden –
en de dood zal niet meer zijn.
Zoals Gij ons hebt toegezegd
in Jezus, uw dienstknecht,

die, licht van licht, geboren, niet gemaakt,
omwille van ons mensen, om ons te bevrijden,
afgedaald is, zoals Gij,

die gekruisigd is voor ons,
geleden heeft en werd begraven,
die op de derde dag verrezen is,

die was en is en komt,

die ons aanspreekt,
ondervraagt, bemoedigt, troost, vermaant,
die ons verschijnt in woorden van genade:
'hebt elkander lief'.

En het geschiedde
toen hij daar met hen aan tafel was:
hij nam het brood, hij sprak de zegen uit,
hij brak het brood en gaf het hun.

Toen werden hun ogen geopend.

Zijn naam en wat hij heeft gedaan
gedenken wij,
Om ooit te worden wie hij was,
uw mens,
om ooit te komen waar hij is,
bij U.

Dankzegging na de Maaltijd

61. U zeggen wij lof en dank, hemelse Vader,
dat Gij ons de gemeenschap met uw Zoon
geschonken hebt;
en wij bidden U:
laat deze gemeenschap in ons altijd sterk zijn,
opdat wij als nieuwe mensen leven,
U ter eer, onze naaste tot heil.

Amen.

Uitgeleide

62. Eeuwige God,
Gij die de namen van hen
die in Christus geheiligd zijn,
geschreven hebt in de palm van uw hand,
ontvang nu onze *zuster/broeder*
in het rijk van uw heerlijkheid
en verblijd *haar/hem* door uw tegenwoordigheid.
Mogen uw heilige engelen *haar/hem* geleiden
tot de troon van het Lam,
dat *zij/hij* met apostelen en profeten
en met al uw heiligen
de majesteit van uw Christus mag aanschouwen.
Bekleed *haar/hem* met de mantel der gerechtigheid
en schenk *haar/hem* de vrede van uw kinderen
om U, Vader, Zoon en heilige Geest
te loven en te prijzen in eeuwigheid.

Amen.

Geef haar/hem, o Heer, de eeuwige rust,
en het eeuwig licht verlichte haar/hem.
Dat zij/hij ruste in vrede.
Amen.

63. Als teken van het geloof
dat wij in leven en sterven aan God toebehoren
zegen + ik dit dode lichaam:
in de naam van de Vader en de Zoon en de heilige Geest.
Amen.

Laten wij onze *zuster/broeder* aanbevelen
in de genade van God, onze Schepper en Verlosser.
... gebedsstilte ...
Hemelse Vader,
door uw grote kracht hebt Gij ons het leven geschonken
en in uw liefde worden wij herboren in Jezus Christus.
Wij vertrouwen onze *zuster/broeder* toe aan uw hoede
door het geloof in Jezus Christus, uw Zoon, onze Heer,
die stierf en verrees tot ons behoud
en nu leeft en regeert met U
in de eenheid van de heilige Geest in eeuwigheid.
Amen.

Moge God in zijn oneindige liefde en genade
heel de kerk, de levenden en die ontslapen zijn,
in Christus verenigen
in de vreugdevolle opstanding
en de vervulling van zijn eeuwig Koninkrijk.
Amen.

64. *bij het uitgeleide van een kind*

Hemelse Vader,
Uw Zoon, onze Verlosser,
nam kleine kinderen in zijn armen en zegende hen.
Neem ons kind *N.* dat maar zo kort leefde,
op in uw altijd durende zorg en liefde.
Troost allen die *haar/hem* op aarde liefhadden,
en breng ons bijeen in uw hemels koninkrijk.
Door Jezus Christus, onze Heer.
Amen.

65. *bij het uitgeleide van een kind*

Aan U, lieve Vader,
vertrouwen wij dit kind toe,
dat ons zo dierbaar is.
Neem *haar/hem* in uw armen,
verwelkom *haar/hem* in uw tegenwoordigheid
waar geen pijn is en verdriet,
en schenk *haar/hem* de volheid van uw vrede en vreugde
nu en in de eeuwen der eeuwen.
Amen.

66. *bij het uitgeleide van een kind*

In uw handen, Heer, onze Schepper en Verlosser,
die ons trouw blijft in uw grote liefde,
bevelen wij ons kind *N*,
want *zij/hij* is de uwe
in leven en in sterven.
Neem *haar/hem* in uw grote barmhartigheid
op in uw groot huis,
voltooi in liefde wat U in *haar/hem* begonnen bent.
Laat *haar/hem* spelen en zingen
in het licht van uw tegenwoordigheid
en zich verheugen in het leven
dat U bereid hebt voor allen die U liefhebben.
Door Jezus Christus, onze Heer.
Amen.

67. *bij het uitgeleide van een kind*

Al moet je nu bij ons vandaan,
toch hoef je niet alleen te gaan:
een engel neemt je bij de hand
en brengt je naar 't beloofde land.

Dat is het einde van je reis,
dan ben je in het paradijs,
je kunt er spelen in het licht
dat helder straalt van Gods gezicht.

Daar is geen angst, verdriet of pijn,
daar zal voor altijd vrede zijn.

Wij blijven achter met dit lied,
o goede God, vergeet ons niet!

Liedsuggesties blz. 987-1000

Op de begraafplaats

68. Hier staan wij
om afstand te doen
van een beminde.
Hier zaaien wij
het lichaam van een mensenkind
in de aarde
en dekken het toe.
Moge de warmte van Gods liefde
ooit dit leven wekken,
het uitroepen als nieuw.
En wij bidden:
gedenk dit leven, God,
en verzamel de naam
bij de namen van uw getrouwen.
Wij houden voor ogen
Jezus Christus,
de eerste van ons allen,
die nu al
U kent
van aangezicht tot aangezicht.
Hij, eersteling van uw oogst,
groeide het donker te boven
als een belofte voor ons allen.
In Hem leven wij,
in Hem sterven wij.
En één met Hem
bidden ook wij nu samen:
Onze Vader ...

*Hierna kan de kist in het graf worden neergelaten en scheidt
ieder beurtelings aarde daarop*

Rusten mag dit leven
in de trouw van onze God,
wachten mag het
op de zomer van de oogst.
Laat deze plaats

voor ons blijven
een tuin van gedenken.
Hier zullen wij komen
om de stilte te zoeken,
de namen te lezen
om niet te vergeten
wie ons zijn voorgegaan;
om onze eigen dagen te tellen
en te leven
in het licht van Gods ogen.

In deze dagen
hebben wij Gods nabijheid gezocht,
elkaar kunnen dragen.
Het leven van deze dode
doen wij recht
als wij elkaar niet zullen ontbreken
in de tijd die komt.
Moge God ons bewaren
bij elkaar.

Amen.

In het crematorium

69. Hier vormen wij de kring
van geliefden en vrienden,
die het leven van *N*
hebben gedeeld.

Hier sluiten wij af
de weg die wij samen met *haar/hem* gingen.
Hier laten wij los, voorgoed,
het lichaam
dat wij hebben gekend en bemind.
Vergaan zal het tot as,
verwaaien op de adem van de nacht,
maar bestaan zal *haar/zijn* naam,
voor altijd gekend en bewaard
in de trouw van God.

Ook wij
zullen dit mensenleven
blijven gedenken

als deel van onze eigen dagen.
Nu geven wij het terug
aan God,
dat Hij zich ontfermen zal
over het werk van zijn handen.
En wij bidden:

Gedenk, God, dit leven.
Verzamel de naam van *N*
bij de namen van uw getrouwen.
Amen.

Na de uitvaart

DIRECT NA DE BEGRAFENIS OF CREMATIE

Gebed bij een maaltijd na de begrafenis

70. O Heer, die onze Meester zijt,
breng ons tot deze maaltijd samen.
Gij hebt het goede ons bereid,
laat ons uw goedheid niet beschamen.
Wees met de woorden die wij spreken,
wees met het brood in onze mond,
dat zij ons worden tot een teken
waarin Gij zelve tot ons komt.
Amen.

PERSOONLIJKE GEDACHTENIS

Gebed

71. Gij zijt machtig voor altijd, Heer.
Gij doet doden herleven,
groot zijt Gij in het bevrijden.
Gij onderhoudt levenden in verbondenheid,
doet doden leven in grote barmhartigheid.
Gij steunt vallenden,
geneest zieken,
maakt gevangenen los
en doet uw trouw gestand
aan hen die slapen in het stof.
Wie is als Gij, Heer van machtige daden,
en wie is U gelijk?

Koning, die doot en doet leven
en bevrijding laat ontspruiten,
getrouw zijt Ge in het doen leven van doden.
Gezegend Gij, Heer,
die de doden doet leven.

72. O, hoge God,
die ons ziet in onze lage staat,
die in uw ontferming ons vertwijfelde hart kent,
laat ons niet langer staren
op de benauwde raadsels van het mensenleven
en ons niet verstrikken
in onze rouw en donkere gedachten.

Leid ons verder
– want wij moeten verder –
doe ons uw heiligdom ingaan,
het heiligdom van uw liefde,
van uw gerechtigheid,
waar uw trouw in vaste glans voor ons opengaait.

Verleen onze zwakheid
de kracht ons uit te strekken
naar hetgeen vóór ons ligt:
het licht van uw genade,
dat voor ons is gaan schijnen
door Christus Jezus.

Want wie hebben wij naast U
en welke andere toekomst hebben wij
dan de toekomst van uw Zoon en onze Heer?
Zo zult Gij zijn voor ons gemoed
ons eigen deel, ons eeuwig goed.

Amen.

73. Ga ik slapen dan denk ik:
wanneer wordt het dag.

Als ik opsta denk ik:
wordt het ooit avond.

Dan wordt het avond
nacht

en eindeloos duurt het.

74. De doden
die in de aarde vergaan zijn
en die verstrooid zijn op de wind
voorgoed onvindbaar

de uit hun huis geroofden
de onvoltooiden
allen die weg zijn gegaan
zonder groet

wat heeft niet met hen gedaan
Hij die nooit varen laat
het werk van zijn handen?

Leg hen als een zegel
aan uw hart
als een zegel op uw arm

want sterk als de dood
is de liefde.

Amen.

GEDACHTENIS VAN DE GESTORVENEN IN DE KERK

75. Laten de namen hier genoemd blijven
van wie gestorven zijn:
zij schonken ons het leven
en noemden ons uw naam.
Zij deelden met ons
de dagen, de nachten.
Vol zijn onze gedachten van hen,
vol herinnering,
vol pijn.
Laten hun namen niet vergeten worden;
laat het werk van hun handen
– nu ons toevertrouwd –
niet vergeefs zijn geweest.

Op of rond Allerheiligen

76. De aarde
in alles hemels nieuw;
met morgendauw

van recht en vrede
zal de Heer haar herscheppen.

Met dit uitzicht
leven wij onze dagen
en niet doelloos
zullen wij vergaan in de nacht.
Langer dan een mensenleven
bloeit dit verwachten.
Velen zijn ons voorgegaan
en wie zullen nog komen?

In het spoor van Christus
mogen wij bestaan,
voorgegaan
door allen die Hem volgden,
allen die gestorven zijn,
maar de hoop bewaarden:
een stoet,
een volk,
door God gekend en gezien.
Een rij van heiligen,
waarmee Hij
de geschiedenis schrijft,
waarvan Hij
de namen bewaart.
Hen gedenken wij,
zoals zij ons zijn voorgegaan;
hen gedenken wij
met de namen
waarmee wij hen noemden:

*Hier worden de namen genoemd van de gestorvenen van het
afgelopen jaar*

BEZOEK AAN DE BEGRAAFPLAATS

77. Uw doden zullen herleven!
Mijn gestorvenen zullen opstaan!
Ontwaak dan en juich,
gij, die in het stof ligt,
want uw dauw is als die van de planten,

de aarde zal de overlevenden teruggeven.
En de Eeuwige zal u bestendig begeleiden,
zelfs in de dorste streken zal Hij uw ziel laven
en uw gebeente sterk maken.
En gij zult zelf zijn als een welbesproeide hof,
als een waterbron die nimmer verdroogt.
Lig in vrede, rust in vrede,
totdat de Trooster komt, die de vrede verkondigt.
Amen.

Liedsuggesties

Afkortingen van liedbundels

LbK	Liedboek voor de Kerken
DB deel I	Dienstboek – <i>een proeve</i> , Schrift – Maaltijd – Gebed
ZG	Zingend Geloven
GvL	Gezangen voor Liturgie
OKG	Oud-Katholiek Gezangboek
LG	Liturgische Gezangen
EL	Evangelische liedbundel
Eva	Eva's Lied
Tr	Troost, Zingende Gezegend

Categorie	Eerste regel	
algemeen	De Heer is mijn herder Houdt mij in leven, wees Gij mijn redding	
	De Heer is mijn licht en mijn heil Evenals een moede hinde Zoals een hert reikhalst naar levend water O God kom mijn geding beslechten Gelijk het hert dat reikt Mijn God, Gij zijt mijn toeverlaat God, mijn God, naar U blijf ik zoeken God, mijn God, naar U blijf ik zoeken Gij zijt geweest, o Heer, en Gij zult wezen Gij, Heer, zijt steeds onze toevlucht Heil hem wien God een plaats bereidt God heb ik lief, want die getrouwe Heer U loof ik, Heer, met hart en ziel D'Almachtige is mijn Herder en Geleide De aarde is vervuld Niemand leeft voor zichzelf	
	Midden in de dood Blijf mij nabij, wanneer het duister daalt O God, die droeg ons voorgeslacht Een mens te zijn op aarde	
	God die ons heeft voorzien Ik sta voor u in leegte en gemis	
	naderende dood	In uw handen Heer, beveel ik mijn leven Laat als ik roep mij op U hopen Heer, toon mij uw genade Bewaar mij, want ik schuil bij U, o God God bewaar mij Ik wil van God als van mijn herder spreken Mijn herder is de Heer Mijn licht, mijn heil is Hij, mijn God Dank, Heer, Gij hebt het niet gedoogd Op U vertrouw ik, Heer der heren Bij U, o Heer, zoek ik toevlucht Ik zeide wel: Nu let ik op mijn weg Eenzaam blijf ik roepen tot God

Bundel	Opmerkingen
--------	-------------

GvL Psalm 23-I	
GvL Psalm 25-III = OKG 221	
= LG I, 20	
GvL Psalm 27 = OKG 222	
LbK Psalm 42 = OKG 229	
GvL Psalm 42 = OKG 228	
LbK Psalm 43	
GvL Psalm 42-43	
LbK Psalm 63	
GvL Psalm 63-I	
GvL Psalm 63-II = OKG 237	
LbK Psalm 90	
DB deel I, Psalm 90, ant. I en II	
LbK Psalm 91	
LbK Psalm 116 = GvL 265	
LbK Psalm 138	
LbK 13A+B	
LbK 223 = GvL 417 = OKG 660	
LbK 347 = GvL 501 = OKG 489	
= LG I, 124	
LbK 359 = GvL 496	
LbK 392 = GvL 581 = OKG 777	
LbK 397	naar Psalm 90
LbK 489 = GvL 433 = OKG 838	
= LG I, 89	
GvL 444	
GvL 473 = OKG 705	
DB deel I, blz. 976 (Psalm 31)	
LbK Psalm 4	
LbK Psalm 6	
LbK Psalm 16	
GvL Psalm 16-I = LG I, 223	
LbK Psalm 23	
GvL Psalm 23-II = LG I, 30	
LbK Psalm 27	
LbK Psalm 30	
LbK Psalm 31	
GvL Psalm 31	
LbK Psalm 39	
GvL Psalm 55 = OKG 235	

Categorie**Eerste regel**

Ja, God is goed voor Israel
Hoe lieflijk, hoe God is mij, Heer
Heer, die mijn heil, mijn helper zijt
Hoe is uw naam, waar zijt Gij te vinden
Gij dienaars aan den Heer gewijd
Heer, die mij ziet zoals ik ben
De Heer is mijn Herder
Is God de Heer maar voor mij
Niemand van ons leeft voor zichzelf
U heb ik lief, U roep ik aan
Eenmaal, wanneer mijn uur zal slaan
Als Godes Zoon, de heerser over al
O hoe brandend van verlangen
Er is een land van louter licht
Wat de toekomst brengen moge
Gij die mijn liefste kleinood zijt
Nu is de dag ten einde
Door goede machten trouw en stil omgeven
Jezus, ga ons voor
O Jezus, hoe vertrouwd en goed
Gij, Christus, zijt mijn leven
Wanneer dit kleed wordt afgelegd

Hier leggen wij zijn lichaam neer

Ik heb U lief

Heer, wees mijn toevlucht
Nu nog met halve woorden
De steppe zal bloeien

Zegen ons
Gij zijt voor ons
Kome wat komen moet
Blijf bij ons, Heer

rond het sterven

In uw handen Heer, beveel ik mijn leven
Laat als ik roep mij op U hopen
Bewaar mij, want ik schuil bij U, o God
Dank, Heer, Gij hebt het niet gedoogd
Op U vertrouw ik, Heer der heren

Bundel**Opmerkingen**

LbK Psalm 73

LbK Psalm 84

LbK Psalm 88

GvL Psalm 103-III = OKG 258

LbK Psalm 134 = OKG 280

LbK Psalm 139

LbK 14 = OKG 216

LbK 90

LbK 91

LbK 268

LbK 270

LbK 276

LbK 277

LbK 290 = OKG 717

LbK 293 = OKG 720

LbK 385

LbK 389

LbK 398

LbK 442

LbK 446 = OKG 815

ZG I/II, 115 = OKG 706

ZG I/II, 116

contrafact LbK 50

ZG I/II, 119

contrafact LbK 239

ZG VI, 25

contrafact LbK Psalm 5

ZG VIII, 23

GvL 507 = OKG 764

GvL 591 = OKG 519 = LG II, 59

= EL 48

LG I, 111 (naar Psalm 139)

LG I, 151 (naar Psalm 139)

LG I, 219

EL 172 = Tr 249

DB deel I, blz. 976

LbK Psalm 4

LbK Psalm 16

LbK Psalm 30

LbK Psalm 31

Categorie**Eerste regel**

Bij U, o Heer, zoek ik toevlucht
Ik sla mijn ogen op en zie
De hulp komt mij van de Heer
Ik sla mijn ogen op naar de bergen
Ik hef mijn ogen op naar het gebergte
Als God ons thuisbrengt
Uit diepten van ellende
Uit de diepte heb ik, o Heer
De Heer is steeds barmhartig
Ik roep uit de diepten tot U, Heer
Uw uitgestrekte hand, Heer
Mijn God, Gij peilt mijn hart

Zo laat Gij, Heer, uw knecht
Ach hoe vluchtig, ach hoe nietig
Blijf mij nabij, wanneer het duister valt
't Uur van het scheiden
Christus heeft het pleit gewonnen
Ik heb U lief

Niemand leeft voor zichzelf
Wie als een god wil leven
Zo laat Gij, Heer, uw knecht
Blijf bij ons, Heer

tussen dood en
uitvaart

Laat als ik roep mij op U hopen
God bewaar mij als ik mijn toevlucht
Ik wil van God als van mijn herder
Dank, Heer, Gij hebt het niet gedoogd
Uit diepten van ellende
Uit de diepte heb ik, o Heer
Ach hoe vluchtig, ach hoe nietig
Nu is de dag ten einde
Door goede machten trouw en stil omgeven
Wie in de schaduw Gods mag wonen
Wie in de schaduw Gods mag wonen
Ik zag een wonderlijke stroom
Geen taal die hem vertaalt

Wie in de schaduw Gods mag wonen

Bundel**Opmerkingen**

GvL Psalm 31
LbK Psalm 121
GvL Psalm 121-I = OKG 270
GvL Psalm 121-II = LG I, 38
OKG 271 (Psalm 121)
GvL Psalm 126-I = OKG 275
LbK Psalm 130
OKG 276 (Psalm 130)
GvL Psalm 130-I
GvL Psalm 130-II
GvL Psalm 138
GvL Psalm 139 = OKG 282
= LG I, 25
LbK 68
LbK 271
LbK 392 = GvL 581 = OKG 777
ZG I/II, 114
ZG III, 75
ZG VI, 25
contrafact LbK Psalm 5
GvL 501 = OKG 489 = LG I, 124
GvL 546 = LG I, 57
OKG 298
EL 172 = Tr 249

LbK Psalm 4
GvL Psalm 16-I = LG I, 223
LbK Psalm 23
LbK Psalm 30
LbK Psalm 130
OKG 276 (Psalm 130)
LbK 271
LbK 389
LbK 398
ZG I/II, 121
GvL 651
OKG 557 = EL 95
LG II, 2
contrafact GvL 541
EL 17

avondgebed

avondgebed

Categorie	Eerste regel
uitvaart	Ik zeide wel: Nu let ik op mijn weg Bewoners van de wijde wereld, hoort Hoe lieflijk, hoe God is mij, Heer Heer, die mijn heil, mijn helper zijt Zegen, mijn ziel, de grote naam des Heren Barmhartige Heer, genadige God Hoe is uw naam, waar zijt Gij te vinden Ik sla mijn ogen op en zie De hulp komt mij van de Heer Ik sla mijn ogen op naar de bergen Ik hef mijn ogen op naar het gebergte Als God ons thuisbrengt Uit diepten van ellende Uit de diepte heb ik, o Heer De Heer is steeds barmhartig Ik roep uit de diepten tot U, Heer Gij dienaars aan den Heer gewijd Uw uitgestrekte hand, Heer Mijn God, Gij peilt Gezegend zij de Heer, die t'allen tijde Niemand van ons leeft voor zichzelf Sion mijn vaderland Jeruzalem, Gij schone stad Jeruzalem, mijn vaderstad Gods kinderen op aarde Ach hoe vluchtig, ach hoe nietig Midden in het leven Heer, herinner u de namen O Jezus wees ter plaatse! Er is een land van louter licht Wij moeten Gode zingen Midden in de dood Jezus, ga ons voor O Jezus, hoe vertrouwd en goed Door de nacht van strijd en zorgen Gij die alle sterren houdt 't Uur van het scheiden De mens, geboren uit een vrouw

Bundel	Opmerkingen
LbK Psalm 39	
LbK Psalm 49	
LbK Psalm 84	
LbK Psalm 88	
LbK Psalm 103 = OKG 260	uitdragen van de kist
GvL Psalm 103-II = OKG 257	uitdragen van de kist
GvL Psalm 103-III = OKG 258	
LbK Psalm 121	
GvL Psalm 121-I = OKG 270	
GvL Psalm 121-II = LG I, 38	
OKG 271 (Psalm 121)	
GvL Psalm 126-I = OKG 275	
LbK Psalm 130	
OKG 276 (Psalm 130)	
GvL Psalm 130-I	
GvL Psalm 130-II	
LbK Psalm 134 = GvL Psalm 134 = OKG 280	
GvL Psalm 138	
GvL Psalm 139 = OKG 282 = LG I, 25	
LbK Psalm 144	
LbK 91	
LbK 261	
LbK 263	
LbK 265	
LbK 266	
LbK 271	
LbK 272	als kyrie of bij gebeden
LbK 273 = GvL 453 = OKG 703	
LbK 274	
LbK 290 = OKG 717	
LbK 301 = GvL 656	
LbK 359 = GvL 496	als tafellied
LbK 442	
LbK 446	
LbK 459 = OKG 804	
LbK 483	
ZG I/II, 114	
ZG I/II, 117 = GvL 152 = OKG 515	

Categorie**Eerste regel**

Hier leggen wij zijn lichaam neer

Gij hebt, O God, dit broze bestaan gewild

Voor de toegewijden

Die ons in 't hart geschreven staat

Dag der dagen

Gij kent bij hoog en laag in uw domein

Slechts uit de verte zagen zij

Niet is het laatste woord gesproken

Ten paradijze geleiden u de engelen

Mogen de engelen, boden van licht

Dat een engel u geleide

Gij boden rond Gods troon

En zolang de hemel bestaat

Roept God een mens tot leven

Ten paradijze geleiden u de engelen

Wie als een god wil leven

De steppe zal bloeien

Gij hebt, O God, dit broze bestaan gewild

Ik zag een wonderlijke stroom

Gij hebt, O God, dit broze bestaan gewild

Gij zijt voor ons

Ik geloof dat mijn bevrijder leeft

Nu word je uitgedragen

Zoals een arm, vertroostend om mij heen

Al moet je nu bij ons vandaan

na de uitvaart

De heiligen, ons voorgegaan

Gods kinderen op aarde

Heer, herinner u de namen

Voor alle heiligen in de heerlijkheid

Door de nacht van strijd en zorgen

Bundel	Opmerkingen
ZG I/II, 119 contrafact LbK 239	
ZG I/II, 120 contrafact LbK 100	als tafellied
ZG I/II, 124	
ZG III, 78	
ZG V, 59	
ZG V, 61	
ZG VI, 19	na preek/inzet gebeden
ZG VI, 26 contrafacten LbK 330 en Psalm 118	
ZG VI, 106	uitdragen van de kist
ZG VI, 107	uitdragen van de kist
ZG VI, 108	uitdragen van de kist
ZG VIII, 18	
GvL 437	
GvL 517 = OKG 739	als tafellied
GvL 522	uitdragen van de kist
GvL 546 = LG I, 57	als tafellied
GvL 591 = OKG 519 = LG II, 59 = EL 48	
GvL 608 contrafact LbK 100	
OKG 557 = EL 95	
OKG 709 contrafact LbK 100	
LG I, 151 (naar Psalm 90)	
LG I, 224	uitdragen van de kist
EL 190 = Tr 304	uitvaart van een kind; uitdragen van de kist
EL 240 = Tr 322	uitvaart van een kind;
contrafact LbK Psalm 119	uitdragen van de kist
hieronder afgedrukt, contrafact LbK 176	uitvaart van een kind; uitdragen van de kist
LbK 103	allerheiligen
LbK 266	
LbK 273 = GvL 453 = OKG 703	allerheiligen
LbK 299 = GvL 539 = OKG 701	allerheiligen
LbK 459 = OKG 804	

Categorie**Eerste regel**

Gij die alle sterren houdt

't Uur van het scheiden

De mens, geboren uit een vrouw

Vergeet niet hoe wij heten

Vrienden die zijn overleden

Gij kent bij hoog en laag in uw domein

Dat ons zorgen en werken

Niemand leeft voor zichzelf

Ik zag een wonderlijke stroom

Gij zijt voor ons

Zoals een arm, vertroostend om mij heen

Bundel	Opmerkingen
LbK 483	
ZG I/II, 114	allerheiligen
ZG I/II, 117 = GvL 152 = OKG 515	
ZG IV, 32 = GvL 641 = OKG 704	allerheiligen
ZG V, 60	
ZG V, 61	
ZG VIII, 33	allerheiligen
GvL 501 = OKG 489 = LG I, 124 OKG 557 = EL 95	
LG I, 151 (naar Psalm 90) EL 240 = Tr 322	
contrafact LbK Psalm 119	

Het Paradijs

bij de uitvaart van een kind

t+m: Jan. D. van Laar

The musical score is written on four staves in a 6/4 time signature with a key signature of one flat (B-flat). The melody is simple and consists of quarter and half notes. The lyrics are printed below the notes.

1. Al moet je nu bij ons van - daan,
toch hoef je niet al - leen te gaan:
een en - gel neemt je bij de hand
en brengt je naar 't be - loof - de land.

2. Dat is het einde van je reis,
dan ben je in het paradijs,
je kunt er spelen in het licht
dat helder straalt van Gods gezicht.
3. Daar is geen angst, verdriet of pijn,
daar zal voor altijd vrede zijn.
Wij blijven achter met dit lied,
o goede God, vergeet ons niet!

alternatieve melodie:

Liedboek voor de Kerken, Geang 176